

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Bendrosios psichologijos katedra

Svetlana Smilgienė

Pedagoginės psichologijos magistrantūros studijų programa

Magistro darbas

**Brandos mokyklai ir pasiekimų pirmoje klasėje
sąsajos**

Darbo vadovė: soc. m. dr. Sigita Girdzijauskienė

Vilnius 2008

TURINYS

Turinys.....	2 – 3
Santrauka.....	4
Summary.....	5
Pratarmė.....	6
1. ĮVADAS.....	7
1.1. Vaiko pasiekimų pradinėje mokykloje veiksniai	7
1.1.1. Mokinio asmenybės ir gebėjimų ypatumai	7 – 10
1.1.2. Mokymo turinio ir formos ypatybės	10 – 11
1.1.3. Mokytojo asmenybė	11 – 12
1.1.4. Mokyklinė aplinka	12 – 14
1.1.5. Šeimos vaidmuo	14 – 16
1.2. Brandumo mokyklai samprata ir veiksniai	16 – 19
1.3. Brandumo mokyklai ryšys su akademiniais pasiekimais	19 – 22
1.4. Ugdymo proceso organizavimo ypatumai pirmoje klasėje	22 – 23
1.5. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai.....	23 – 24
2. TYRIMO METODIKA.....	25
2.1. Tiriamieji.....	25
2.2. Tyrimo metodai.....	25
2.2.1. Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika	25 – 28
2.2.2. Skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimų įvertinimas	28
2.2.2.1. Skaitymo pasiekimų įvertinimas	28 – 29
2.2.2.2. Rašymo pasiekimų įvertinimas	29 – 30
2.2.2.3. Matematinų pasiekimų įvertinimas	30 – 31
2.2.3. Kiti rodikliai.....	31
2.3. Tyrimo eiga.....	31 – 32
2.4. Duomenų tvarkymas.....	32
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS.....	33
3.1. Brandumo mokyklai įvertinimas	33 – 34
3.2. Brandumo mokyklai ir skaitymo pasiekimų rodiklių sąsajos	34 – 37
3.3. Brandumo mokyklai ir rašymo pasiekimų rodiklių sąsajos	37 – 40
3.4. Brandumo mokyklai ir matematinų pasiekimų rodiklių sąsajos	40 – 43
3.5. Pirmojo ir antrojo pusmečio pasiekimų įvertinimo sąsajos	43 – 47

3.6. Brandumo rodikliai, prognozuojantys akademinis pasiekimus pirmoje klasėje	48 – 50
4. REZULTATŲ APIBENDRINIMAS	51 – 53
5. IŠVADOS	54
6. LITERATŪRA	55 – 58
PRIEDAI	59 – 72

Brandos mokyklai ir pasiekimų pirmoje klasėje sąsajos

SANTRAUKA

Priešmokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą. Tačiau ne visi priešmokyklinio amžiaus vaikai į pirmą klasę ateina subrendę mokyklinei veiklai. Lietuvoje dar maža tyrimų, atskleidžiančių brandumo mokyklai ir vaiko mokyklinių pasiekimų sąsajas, kurie leistų išskirti intelektinės ir socialinės emocinės brandos gebėjimus, geriausiai numatančius būsimos mokyklinės veiklos sėkmę. Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti vaiko brandumo mokyklai sąsajas su akademiniais pasiekimais pirmoje klasėje. Tyrimas buvo vykdomas trimis etapais. Pirmajame etape dalyvavo 46 priešmokyklinio amžiaus lopšelio – darželio bei mokyklos – darželio vaikai, kuriems 2007 kalendoriniais metais suėjo 7 metai. Tyrimas vyko 2007 m. balandžio – gegužės mėnesiais. Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika (2005) buvo įvertinti vaikų kognityvinė, socialinė ir emocinė branda mokyklai. 2007 m. gruodžio ir 2008 m. balandžio mėnesiais buvo vertinami pirmajame etape dalyvavusių vaikų skaitymo, rašymo ir matematinių žinių pasiekimai. Skaitymo, rašymo ir matematinių žinių pasiekimai buvo vertinami užduočių baterijomis, sudarytomis remiantis Bendrojo pradinio ugdymo programomis ir išsilavinimo standartais.

Gauti rezultatai atskleidė priešmokyklinio amžiaus vaikų pakankamą socialinę emocinę bei dalies vaikų nepakankamą intelektualinę mokyklinę brandą. Nustatyta, kad mokyklinės brandos rodikliai yra susiję su vėlesniais akademiniais pasiekimais: 1) rastas vidutinio stiprumo ryšys tarp Žmogaus piešinio ir visų akademinų pasiekimų rodiklių pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmečiuose; 2) Raveno spalvotųjų progresuojančių matricų įverčiai stipriausiai koreliuoja su matematikos pasiekimais; 3) girdimojo suvokimo įverčiai atvirkščiai koreliuoja su skaitymo klaidų skaičiumi ir skaitymo laiku; 4) žodyno skalės įverčiai atvirkščiai koreliuoja su rašymo klaidų skaičiumi; 5) vaikų elgesio ir emocijų sunkumai, kuriuos pastebi mokytojai, geriausiai koreliuoja su rašymo, skaitymo klaidų skaičiumi. Pirmos klasės vaikų akademinis pasiekimus (išskyrus matematikos), geriausiai prognozuoja Žmogaus piešinio balai.

School Readiness and Academic Achievement in the First Grade

SUMMARY

Purpose of preschool education is to assist a child to get ready for successful studies according to the programme of primary education. However, not all children of preschool age come to the first grade being mature for the academic activity. In Lithuania, very few surveys have been conducted revealing the links of readiness for school and child's academic achievement that would allow characterising abilities of intellectual and social emotional readiness, predetermining the future academic success in the best way. Therefore, objective of this survey is to establish the links of child's readiness for school with his academic achievement in the first grade. The survey has been conducted in three stages: in the first stage, 46 children of preschool age from a creche – kindergarten and a school-kindergarten who in calendar year 2007 became 7 took part in the survey. The survey was conducted in April – May of 2007. Referring to the methodology for evaluation of children's readiness for school (2005), children's cognitive, social and emotional readiness for school was assessed. In December of 2007 and April of 2008, reading, writing and mathematical knowledge achievement of children who participated in the first stage were assessed. Reading, writing and mathematical knowledge achievement was assessed with the series of tasks formed referring to programmes of general primary education and education standards.

The results obtained revealed sufficient social emotional readiness of preschool age children and insufficient intellectual academic readiness of some of these children. It was established that indicators for academic readiness are related to later academic achievement: 1) the link of average intensity was found between a drawing of a Man and all academic achievements in the first and second halves of the first grade; 2) evaluations of Raven's colour advancing matrixes correlate with mathematical achievement in the most intensive manner; 3) evaluations of audible perception conversely correlate with the number of reading mistakes and reading time; 4) evaluations of vocabulary scale conversely correlate with the number of writing mistakes; 5) difficulties in children's behaviour and emotions observed by teachers the best correlate with the number of writing and reading mistakes. Academic achievement (except for mathematics) of the first grade children is the best forecasted by the points given for the drawing of a Man.

PRATARMĖ

Vienu svarbiausių šiuolaikinių švietimo politikos prioritetų, mokymosi visą gyvenimą pagrindu, yra priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis vaiko ugdymas. Lietuvos Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose teigiama, kad sėkmingai įveiktas šis bendrojo ugdymo tarpsnis kloja pamatus tolesniam asmenybės mokymuisi, būsimai akademinėi, darbinei karjerai (2003, p. 7).

Teisiniuose dokumentuose, apibrėžiančiuose JAV ir Europos šalių ikimokyklinį ugdymą, pabrėžiamas visuminis vaiko ugdymas ir nurodoma kiekvieno vaiko teisė gauti universalų ugdymą tiek neformaliu, tiek formaliu (reguliariu, organizuotu) ugdymu. Šiuose dokumentuose akcentuojamas būtinumas ikimokykliniais metais vaikui suteikti stimuliuojančią, saugią bei turiningą aplinką, kad jis išnaudotų visas savo galimybes ir visapusiškai pasiruoštų mokyklai (Moss, 1996, p.3; Gomby ir kt., 1995, p. 6).

Skiriant daug dėmesio vaikų ugdymui (pvz., Carnegie Task Force on Meeting the Needs of Young Children, 1994; Horton & Bowman, 2002; Meisels, 1999), pedagogai susiduria su gausybe išūkių- kaip geriausiai identifikuoti vaikų ugdymo poreikius, kaip reaguoti į tuos poreikius ir pan. (pgl., Konold ir Pianta, 2005). Daug dėmesio šiuo metu skiriama tam, kad į pradinę klasę vaikas ateitų pasiruošęs mokyklai. Glebuviėnė ir kt. (2004) teigimu, kai kurie priešmokyklinio amžiaus vaikai į pirmą klasę ateina subrendę mokyklinei veiklai, o kitiems nuo pat pradžių sekasi sunkiau. Daugelio vaikų bendras brandumo mokyklai lygis yra geras, nors intelekto brandumo srityje daugiausia problemų kelia mąstymo bei sakytinės kalbos gebėjimai (Glebuviėnė ir kt., 2004). Beveik nėra darbų, skirtų tyrimui kaip vaikams, teoriškai brandiems mokyklai, toliau sekasi mokytis pirmoje klasėje.

Šis darbas- vienas iš mėginimų nustatyti brandos mokyklai ir pasiekimų pirmoje klasėje sąsajas. Tikimės, kas šis darbas padės ieškant būdų, metodų kuo ankstyvesniame vaiko amžiuje išaiškinti sritis, komponentus, labiausiai numatančius subrendimą mokyklinei veiklai, tuo siekiant iki mokyklos lankymo nustatyti vaikus, kuriems reikalingas didesnis dėmesys priešmokyklinėje ir pirmoje klasėje nuo pat mokslo metų pradžios. Tai leistų geriau organizuoti specialiąją pagalbą priešmokyklinėse grupėse besimokantiems vaikams ir jie į pirmąją klasę ateitų geriau pasirengę. Norėtusi tikėti, kad šio darbo rezultatai leis sėkmingiau suteikti individualią pagalbą vaikui ir surasti efektyviausią ugdymo formą pasiruošimui mokyklai.

I. ĮVADAS

1.1. Vaiko pasiekimų pradinėje mokykloje veiksniai

Periodas nuo gimimo iki pradėdant lankyti pradinę mokyklą, pasak Juodaitytės (2003), yra spartaus fizinio, psichinio, socialinio vystimosi laikotarpis. Vaikystės periodo bruožai, skiriantys jį nuo kitų (paauglystės, jaunystės), yra bendrasis žmogaus vystimasis, kuris sudaro pagrindą bet kurių socialinės veiklos sričių tobulėjimui ateityje ir tampa specialių žinių bei įgūdžių įgijimo sąlyga. Pasak autorės, „formuojasi ne tik vaiko psichikos bruožai ir savybės, nulemiančios bendrąjį jo elgsenos pobūdį dabar, bet ir tie socialinės elgsenos bruožai, kurie laikomi investicijomis į vaiko ateitį“ (2003, p.23). Ugdymas apima visą vaiko psichinių ir socialinių savybių spektrą, tačiau atitinkamais vaikystės periodais (ikimokyklinės ir jaunesniosios mokyklinės) skirtingą jų dalį. Pagrindinę reikšmę, pasak autorės, turi specifinių šio laikotarpio vaiko savybių tobulinimas per tam tikras veiklos sritis – žaidimą, piešimą, konstravimą ir kt. Šių veiklos rūšių atitinkamas organizavimas ir rūpinimasis jų tobulinimu, atsižvelgiant į vaiko sukauptą patirtį, turi lemiamos įtakos visiems vaiko psichinės raidos dariniams (mąstymui, vaizduotei, kalbai ir kt.), o kartu ir socialiniam vaiko asmenybės tapsmui (Juodaitytė, 2003). Vaikai nori mokytis, nes jiems rūpi suprasti savo patyrimus ir stebėjimus (Piaget, 1956; pgl. Butkienę, Kepalaitę, 1996).

Įvairūs autoriai (Butkienė, Kepalaitė, 1996) išskyrė sėkmingo mokymosi veiksnius: 1) mokinio asmenybė ir gebėjimai; 2) mokymo turinio ir formos ypatybės; 3) mokytojo asmenybės veiksniai; 4) visos mokyklinės situacijos (aplinka); 5) mikrosocialinė (šeima ir kt.) bei makroaplinka (visuomenė, institucijos ir kt.).

1.1.1. Mokinio asmenybės ir gebėjimų ypatumai

Juodaitytė (2003) teigia, kad vaikai, jau būdami darželyje, kaupia jiems reikšmingą mokymo(si) pirmoje klasėje patirimą socialinio – kognityvinio konteksto prasme. Jie įgauna išsamų ir apibendrintą supratimą apie tai, ką veiks mokyklos pirmoje klasėje, kuo ši patirtis skirsis nuo patirties, įgytos darželyje. Kadangi mokymasis prasideda gana anksti, pastebėta, kad jau ikimokykliniame amžiuje daugelis vaikų suvokia mokymosi socialinę, intelektinę bei praktinę naudą (Li, 2004; Li, Wang, 2004; pgl. Ormerod ir kt., 2006). Ormerod ir kt. (2006) nurodo, kad šešiamečiai dažniau nei keturmečiai įvardina intelektualinę, moralinio vertinimo, ekonominę mokymosi naudą.

Septintieji – vienuoliktieji vaiko gyvenimo metai yra vadinami viduriniąja vaikyste arba mokykliniais metais. Šešerių – septynerių metų vaikas vystosi ne tik fiziškai, bet vystosi ir jo pažintiniai aspektai. Šiuo laikotarpiu tobulėja vaiko loginis mąstymas, suvokimas, lavėja vaizduotė, dėmesys ir atmintis, kalbiniai gebėjimai, plečiasi žodynas, vaikas vis geriau išmano gramatiką, atsiranda humoro jausmas (Žukauskienė, 2001).

Septynmetis vaikas konkrečių operacijų mąstymo stadijoje, vis geriau susidoroja su aplinkos keliamais reikalavimais, mąstymas, sprendžiant realias problemas, tampa vis logiškesnis (Piaget, 1956; pgl. Žukauskienė, 2001). Visgi, mano Piaget (1956), vaikui dar per sunku spręsti hipotetines, abstrakčias problemas, pavyzdžiui, paprastą matematinį uždavinį, pateiktą žodžiais „pridėk prie keturių penkis“, vaikui gali būti sunku išspręsti (pgl. Žukauskienė, 2001). Uždavinio sprendimą vaikas greičiau rastų sukonkretinus, pateikus pavyzdžius arba daiktus. Šiame amžiuje vaikas dar ne visiškai įsisąmonina objektų dėliojimą į serijas lyginant tos pačios klasės objektus pagal tam tikrus požymius, bet pradeda jungti objektus į kategorijas, klases, suprasti hierarchinius ryšius. Vaikas pradeda įsisąmoninti kai kurias erdvinio mąstymo operacijas, kurios leidžia spręsti apie daiktų erdvinius tarpusavio ryšius.

Ketverių – septynerių metų amžiaus tarpsnyje vyksta intensyvūs morfofunkciniai procesai centrinėje nervų sistemoje, ypač didžiųjų pusrutulių žievėje, kuri koordinuoja motoriką, pojūčių suvokimą, kalbą (Andreassi, 2000; Dubrovinskaja, Фарфель Безруких, 2000; pgl., Birontienė, 2008). Rašymo įgūdžiams formotis labai svarbus smulkiosios motorikos išsivystimas, gera vizualinė- motorinė koordinacija, tuo tarpu šešerių–septynerių metų vaikų smulkieji plaštakos raumenys, lyginant su stambiaisiais raumenimis, dar būna išsivystę silpnai, dėl ko vaikams sunku atlikti tikslus, koordinuotus pirštų ir riešo judesius (Davidavičienė, 1979; Adaškevičienė, 1993; Gallahue, Ozmun, 1996; pgl., Birontienė, 2008). Judesių kontrolė akimis – labai svarbi sensomotorinė ypatybė rengiant vaikus mokyklai, nes yra ypač svarbi rašant ir kopijuojant pagal pavyzdį, piešiant, atliekant įvairius rankų darbelius. Tik integruojant sensorinę (jutiminę) informaciją galima suvokti kūno padėtį, jausti erdvę ir kryptį, išmokti rašyti (Kristensen, 1999; Teulings, 1996; pgl., Birontienė, 2008).

Pažintinę vaiko gebėjimų raidą lemia geriau įsisąmoninama kalba, vis daugiau bendraudamas su savo bendraamžiais ir vyresniais vaikais, septynmetis daugiau kalba (Piaget, 1956; pgl. Žukauskienė, 2001), kas leidžia atsiskleisti vaiko resursams, tobulinti jau turimas idėjas ir sąvokas. Pasak Federavičienės (1978), vaikai iki septynerių metų išmoksta vartoti kalbą ne tik kaip bendravimo priemonę, bet ir kaip mąstymo įrankį, padedantį mintyse suplanuoti savo veiksmus, numatyti juos iš anksto. Kalba turi įtakos vaiko praktiniam intelektui, nuo jos priklauso ir vaizduotė – sulėtėjus kalbos raidai, sutrinka ir vaizduotė (Žukauskienė, 2001). Whitehurst ir Fishel (1994) teigia, kad dėl kalbos raidos sulėtėjimo ir skirtumų kalbos plėtros metu, abi šios nesėkmės

yra kaip rizikos faktorius vėlesniems kalbos sunkumams ir kaip indikatorius galimų sunkumų su raštingumu, mokėjimu skaičiuoti, socialinio- elgesinio vystymosi aspektais (pgl. Dockrell, 2001).

Pasak informacinio apdorojimo požiūrį remiančių psichologų, pirmasis žingsnis pažinime yra dėmesys (Žukauskienė, 2001). Gebėjimas koncentruotis tam tikrai užduočiai leidžia suprasti ir ko nors išmokti. Septynmetis vaikas pradeda geriau atsiriboti nuo trukdymų ir sukonzentruoti dėmesį į užduotį. Tačiau, pasak autorės, yra gana daug vaikų, ypač tarp berniukų, kurie šiame tarpsnyje turi sunkių dėmesio kontrolės, planingumo, adaptyvumo problemų (2001).

Vaikai, pradėję lankyti mokyklą, pradeda vis geriau įsiminti, atgaminti informaciją, nes sparčiai formuojasi informacijos apdorojimo sistema- atmintis, kuriai turi įtakos ir aplinka, ir kultūra (Žukauskienė, 2001). Tik sukonzentravus dėmesį (Gučas, 1990) vaiko suvokimas iš trumpalaikio stebėjimo pereina į atrenkamąjį stebėjimą, o šito reikia, kad vaikas rašydamas tiksliai suvoktų ir atkurtų raides arba žodžius. Iš pradžių sklandžiai skaityti ir rišliai rašyti, pasak Gučo (1990), vaikams trukdo įvairios klaidos: 1) susijusios su klaidingai suvokiamu raidės vaizdu, pvz., žodį „namo“ vaikas perskaito kaip „mano“; 2) iškraipoma žodžių forma, pvz., žodį „maloni“ skaito kaip „malonė“; 3) rašybos fonetinės kilmės klaidos, pvz., vietoj „čia“ rašo „tšia“ ir pan. Nuo tam tikro pažintinio lygio priklauso, ar vaikas teisingai supras palyginimus „mažesnis“, „ilgesnis“ ir pan. (Chomsky, 1968; pgl. Žukauskienė, 2001).

Pasak Piaget (1956), nuo vaiko kognityvinių struktūrų brendimo priklauso tai, kuo vaikas tiki ir kaip supranta visą jį supantį pasaulį (pgl. Žukauskienė, 2001). Nuolat susidurdamas su nauja informacija, vaikas vis daugiau galvoja apie save ir supantį pasaulį. Šio amžiaus vaikas pradeda skirti besikeičiančius bruožus nuo nekintamų, ima geriau suvokti save, nors save vertina dar pernelyg aukštai. Jų Aš vaizdo turinys daugiausiai priklauso nuo sąveikos su kitais (Piaget, 1956; pgl. Žukauskienė, 2001). Eriksonas (1968) teigia, kad laikotarpiu tarp darželinio amžiaus ir lytinio brendimo vykstanti priešpriešos tarp sugebėjimo atlikti ir menkavertiškumo krizė įpareigoja suaugusiuosius sudaryti sąlygas, kad vaikas galėtų kai kuriuos dalykus padaryti, atlikti gerai ar net tobulai. Jeigu jis nesijaučia galintis daug ką atlikti, susiformuoja menkavertiškumo jausmas, įsivaizdavimas, kad jis yra nevykėlis (Eriksonas, 1968; pgl. Žukauskienė, 2001). Daugelis autorių (Rupšienė, 2000; Newbegin, Oswens, 1996; pgl. Bukšnytė, 2006) teigia, kad žemas savęs vertinimas ir aukštas nerimastingumo lygmuo yra rizikos faktoriai, išskiriant vaikus, kurie turi prisitaikymo mokykloje sunkumų, o ateityje gali išeiti iš mokyklos, nepabaigę jos. Bukšnytės (2006) tyrimai rodo, kad vaikinų ir merginų grupėse esant mažesnei savigarbai yra didesnis nerimastingumo lygis.

Nors vaikai vis geriau supranta juos supantį pasaulį, daugelio autorių (Dodge, Coie, 1992; Aydin, Markova, Nasby, 1979 ir kt.) socialinės kognicijos tyrimų rezultatai patvirtina, kad, kai kurie vaikai nepakankamai arba neteisingai suvokia ir apdoroja socialinę informaciją, yra

nekompetentingi bendraudami su bendraamžiais, o nuo kai kurių jų atribucijų priklauso mokymosi nesėkmės (pgl. Žukauskienę, 2001).

Remiantis autoriais, galime teigti, kad kiekvieno vaiko raidos sparta, pasiektas lygmuo yra individualus, priklausantis nuo to, kaip vaikas sugeba prisitaikyti prie jo įgytos patirties. Turi praeiti gana daug laiko, kad vaikas gerai išsąmonintų pagrindines logines operacijas ir galėtų pritaikyti jas konkrečiai situacijai (Piaget, 1956; pgl. Žukauskienę, 2001). Juodaitytė (2003) pabrėždama vaikų savarankiško rengimosi mokyklai galimybes, mano, kad vaikai mokymą(si) mokykloje suvokia kaip natūralų jų darželyje įgytos patirties tęstinumą per naujas augimo, brendimo ir pažinimo galimybes, kurios bus plėtojamoms mokykloje (2003).

1.1.2. Mokymo turinio ir formos ypatybės

Kadangi vaikas mokosi aktyviai tyrinėdamas aplinką, svarbiausias, pasak Piaget (1956), mokymosi klasėje akcentas turi būti veikla (Piaget, 1956; pgl. Žukauskienę, 2001). Mockevičienė (2003) teigia, kad vaikui atėjus į pradinę mokyklą, yra svarbu atsižvelgti į vaiko mąstymo ypatumus ir pritaikyti jam ugdymo turinį bei procesą.

Ugdymo turinį bendrojo lavinimo mokykloje reglamentuoja Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, leidžiantys mokytojui pritaikyti ugdymo turinį ir metodus individualiems mokinių poreikiams ir galioms, planuoti darbą klasėje, vertinti rezultatus (2003, p.16). Kaip teigiama tame pačiame dokumente, pradinio ugdymo tikslas – išugdyti sveiką, aktyvų kūrybingą, elementaraus raštingumo ir socialinių, informacinių, pažintinių, veiklos gebėjimų bei vertybinių nuostatų pagrindus įgijusį vaiką (p. 8).

Siekiant pradinio ugdymo tikslų, stengiamasi aprėpti svarbiausias ugdymo sritis ir, jas plėtojant, padėti mokiniui įgyti svarbiausių žmogaus gyvenime žinių, gebėjimų bei vertybinių nuostatų (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007). Programoje išskiriamos šios ugdymo sritys: *dorinis ugdymas* (etika, katalikų, stačiatikių, evangelikų liuteronų bei karaimų tikyba); *kalbinis ugdymas* (lietuvių kalba (gimtoji), lenkų ir rusų gimtosios kalbos, lietuvių valstybinė bei užsienio kalba); *matematinis ugdymas* (matematika); *socialinis ir gamtamokslinis ugdymas* (pasaulio pažinimas); *meninis ugdymas* (dailė ir technologijos, muzika, šokis, teatras); *kūno kultūra*. Prie bendrųjų gebėjimų priskiriami šie gebėjimai: *mąstymo; praktiniai/veiklos; komunikavimo; mokėjimo mokytis*. Be to, į pradinio ugdymo turinį rekomenduojama integruoti prevencines programas (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007).

Pradiniame ugdyme naudotini ugdymo būdai ir mokymo(-si) strategijos, kurie atitinka jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko raidos ypatumus; mokiniams padeda panaudoti jau turimą patyrimą; suteikia galimybę mokytis savarankiškai; padeda ugdytis vertybines nuostatas,

bendruosius bei dalykinius gebėjimus; įgyti būtinų žinių, skatina imtis iniciatyvos nustatant ugdymo(-si) poreikius, pasirenkant ir įgyvendinant tinkamas pasiekimų įvertinimo strategijas, kurie atitinka mokinio individualias psichofizines bei intelektualias galias, yra efektyvūs pedagoginiu požiūriu (padeda siekti ugdymo(-si) tikslų) ir patrauklūs šio amžiaus vaikams bei priimtini mokytojui.

Taikomi individualaus ir grupinio darbo metodai, kurie skatina tyrinėjimą, aiškinimąsi, interpretavimą, problemų sprendimą, projektavimą, kūrybą: pokalbis, diskusija, interviu, inscenizavimas, imitavimas, projektas, žaidimas, tyrimas ir kt. Pagal galimybes naudojami ir mokymo(-si) būdai, taikant IKT (informacinės komunikacinės technologijas), kurie padeda lengviau ir efektyviau mokytis.

Siekdamas pradinio ugdymo tikslų bei keldamas uždavinius šiam tikslui pasiekti, mokytojas padeda vaikui išsiugdyti gebėjimus, reikalingus kaupti žinias ir patirtį, atrasti ir kelti idėjas, vertybines nuostatas. Taip pamažu mokytojas formuoja vaiko tikrus mokymosi interesus ir įgūdžius (Slobodčikovas, Zacharova, 1983).

1.1.3. Mokytojo asmenybė

Pasak Šalkauskio (1927), “mokytojas turi būti iš tikrųjų patikimas ir įgaliotas šeimos asmuo, kuris privalo ugdomąjį savo veikimą suderinti su šeimyniniu auklėjimu, tėvų suteikiamu vaikams“(p.17). Ankstyvo mokymo sėkmingumas labai priklauso nuo mokytojo emocijų išreiškimo pamokų metu (Pikūnas, Palujanskienė, 2001).

Kadangi mokytojo sąveika su mokiniais yra nuolat kintanti, daugialypė, nereguliari, jis turi elgtis lanksčiai, ypač netikėtomis situacijomis (Parkay, Hardcaste, 1990; pgl. Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 83). Butkienė ir Kepalaitė (1996), atsižvelgdamos į tai, nurodo, kad mokytojas turi gebėti atlikti keletą svarbių vaidmenų – klasės lyderio, dalyko dėstytojo, auklėtojo, mentoriaus. Mokytojas atsako už klasės psichologinį klimatą, kuris priklauso nuo bendravimo su mokiniais stiliaus, tad mokytojas, atsižvelgdamas į mokinių poreikius, turi protingai panaudoti savo autoritetą, ugdyti vaikų savikontrolę, tinkamą elgesį bei modeliuoti neprietaringas pažiūras į bendraklasių, dalyką, mokyklą. Taip pat, atsižvelgdamas į mokinių poreikius, mokytojas turi būti lankstus ir neprisiršti prie plano bei gerbti savo mokinius. Kiti autoriai mano, kad mokytojas turi turėti tokius svarbius asmenybės bruožus: nusiteikimas ugdyti asmenybę; tikrumas ir natūralumas; pasitikėjimas mokinio asmenybe; empatija; gebėjimas išsąmoninti savo jausmus ir juos išreikšti nepaverčiant jų vertinimais ir nepriskiriant jų kitiems žmonėms (Kerschensteineris, 1936; Rodžersas, 1969; pgl. Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2007) minima, kad mokytojas yra vaiko pagalbininkas, patarėjas, vedlys, partneris, kuris skatina vaiko asmenybės augimą, skleidimąsi, brandą bei padeda įgyti jam būtinų žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, padeda vaikui mokytis ir tobulėti. Mokytojas turi gebėti pažinti mokinį, jo poreikius ir gebėti į juos atsižvelgti, pažinti specifinius vaiko raidos ypatumus; išmanyti pradinės mokyklos ugdymo turinį, gebėti jį interpretuoti, koreguoti, taikydamas ugdymo procese; pažinti vaiko šeimą ir teikti pedagoginę – psichologinę pagalbą tėvams ir t.t.

Reikalavimai mokytojui labai daug reikalauja iš mokytojo asmenybės, dėl ko mokytojas nuolat patiria stresą, kurio pasekmės atsiliepia mokytojų nepasitenkinimui darbu (Kyriacou, Sutcliffe, 1979; Rasku, Kinnunen, 2003), perdegimui (Rasku, Kinnunen, 2003), pablogėjusiai pačių mokytojų sveikatai (Szhweizer, Döbrich, 2003; Griva, Joekes, 2003) ir neigiamos įtakos mokinių pažangumui ir sveikatos būklei (Matt Jarvis, 2002) (pgl. Bulotaite, Lepeškiene, 2006). Kaip teigiama literatūroje (Darlow, 1985; pgl. Butkiene, Kepalaite, 1996), mokytojas, kuris yra savęs neįsisąmoninęs, nepritampa bei neprisitaiko pedagoginėje veikloje. Darlow (1985) išskyrė tokio mokytojo požymius: nepatenkina mokinių fiziologinių poreikių; skatina rizikingą mokinių elgesį; vaikai jaučiasi nesaugūs; nepatenkina mokinių priklausymo ir meilės poreikių; nepatenkina mokinių poreikio naujoms žinioms ir informacijai; neskirdamas dėmesio vaikų interesams, palaiko formalius santykius su vaikais, kas trukdo mokiniams priimti save ir kitus, nepatenkina vaikų saviraiškos poreikių (Darlow, 1985; pgl. Butkiene, Kepalaite, 1996). Taigi esant gana glaudžiam mokytojo ir mokinio tarpusavio ryšiui, mokytojo įtaka mokinio gyvenimiškai patirčiai, dvasiniam gyvenimui yra labai didelė.

1.1.4. Mokyklinė aplinka

Pasak Monkevičienės (2003), yra labai svarbios tiek priešmokyklinių grupių mokytojų, tiek pradinių klasių mokytojų žinios apie šio amžiaus vaikų ypatumus, tam, kad galėtų sukurti palankias sąlygas vaiko gyvenimui ir ugdymuisi. Mokomosios ir auklėjamosios aplinkos sukūrimas jau ikimokykliniame amžiuje iš esmės nulemia vėlesnių intelektinių, socialinių ir emocinių galių įgijimo sėkmingumą (Pikūnas, Palujanskienė, 2001).

Paprastai būsimieji pirmokai laukia rugsėjo pirmosios ir nori eiti į mokyklą (Slobodčikovas, Zacharova, 1983). Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, ji tampa svarbia institucija visai šeimai, vaikui, tad, pasak Šalkauskio (1927), „mokykla iš esmės turi būti ugdymo atžvilgiu ne kas kita, kaip šeimyninio židinio padėjėja ir tęsėja” (p.17). Pradėjus lankyti mokyklą, keičiasi vaiko gyvenimo būdas, vaikas susiduria su daugybe naujų dalykų: keičiasi santykiai su suaugusiais, bendraamžiais;

persitvarko vaiko dienos režimas; atsiranda galybė naujų taisyklių ir pan. (Slobodčikovas, Zacharova, 1983).

Mokyklos aplinka mokslinėje literatūroje analizuojama pasitelkus įvairias mokinių ryšius su ugdymo įstaiga apibūdinančias sąvokas: prierašumas prie mokyklos, mokyklos klimatas, įsipareigojimai mokyklai ir kt. (Maddox, Prinz, 2003; Libbey, 2004; pgl. Baleišienė, Barkauskienė, 2006).

Ugdymo(si) aplinka pradinio ugdymo bendrosiose programose (2007) suprantama kaip erdvė, kurioje mokiniai būna, mokosi, bendrauja, ir kur nuolat kuriami tarpusavio santykiai. Ji svarbi tiek mokinių patyrimo, saviugdos vystymuisi, tiek turi įtakos nekognityviniams ugdymo rezultatams (pvz., vaikai nori lankyti mokyklą, nori veikti kartu su bendraklasiais). Ši aplinka turi būti funkcionali, saugi ir higieniška, estetiška, kūrybiška, o joje kuriami mokinių ir mokytojų santykiai grindžiami tolerancija, akcentuojamas kiekvieno mokinio vertingumas, skatinama minčių ir nuomonių įvairovė, sudaromos sąlygos skleisti mokinių kritiniam mąstymui ir kitoms intelektinėms galioms, kuriami darnūs tarpusavio santykiai (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007). Svarbiausia sąlyga siekiant geresnių mokymosi rezultatų, yra mokinio psichologinis saugumas, dėl ko būtina sukurti palankų vaikui klasės klimatą.

Daugelio užsienio autorių studijose teigiama, kad, norint pagerinti jaunesniųjų vaikų mokymosi sėkmę, daugiau dėmesio turėtų būti kreipiama į ankstyvųjų klasių aplinkos kokybę (National Institute of Children health and Human Development, 2002; pgl. Pianta, La Paro, 2003). Šios sudijos išskyrė du svarbiausius sudėtinius klasės aplinkos rodiklius, t. y.: mokymosi pagalba ir emocinis palaikymas.

Šiuolaikinėje mokykloje, teigiama pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2007), vertinimas pirmiausia turėtų būti suprantamas kaip pagalba mokiniui. Vertinama tam, kad padėti mokiniui augti ir tobulėti ir tam, kad jam geriau sektųsi mokytis. Vertinimas skirtas kaupti ir panaudoti informaciją apie mokinio mokymosi patirtį, pasiekimus, daromą pažangą, numatyti mokymosi perspektyvą ir pan. (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007). Vertinimo veiksmingumas pradinėje mokykloje priklauso nuo klasės klimato, pedagogų ir mokinių požiūrių bei nuostatų, taikomų darbo ir vertinimo metodų. Rekomenduojama nelyginti mokinių pasiekimų viešai tarpusavyje, kiekvieną kartą, kai mokinys laukia atsakymo, suteikti jam grįžtamąjį ryšį apie jų pasiekimus, sėkmę, pastangas.

Černius (1997) rašo, kad svarbiausia yra mokyklos mikroklimatas, o „ideali klasė ta, kurioje išmokstama džiaugsmo, atsakomybės, disciplinos, atsižvelgiant į savo ir kitų poreikius. Tai klasė, kur gali pasireikšti įvairūs vaiko interesai, kur jie gali drauge dirbti, kur pajuntama gero darbo prasmė, kur išmokstama gerbti kitus, jais pasitikėti, nes juntama, kad jie gerbia ir pasitiki besimokančiuoju“ (p. 41). Nors dažnai yra manoma, kad mokykla tik mokymosi ir žinių įgijimo

vieta, pasak Butkienės ir Kepalaitės (1996, p. 14), mokykloje yra rengiamasi gyvenimui ir, pasak autorių, yra labai svarbi turininga, džiaugsminga ir gera bendradarbiavimo atmosfera, santykiai tarp suaugusiųjų ir vaikų pagrįsti pasitikėjimu, nuoširdumu, visišku atvirumu, pagarba. Mockevičienė (2003) išskyrė ugdymosi motyvacijos įvairiai veiklai, savivaizdžio ir savigarbos, emocinės kompetencijos stiprinimo svarbą.

Mokslininkai (Rutter, 1980) teigia, kad mokymosi rezultatai (pasiekimo, pamokų lankomumo, elgesio) geresni tose mokyklose, kuriose kontaktai su mokytojais yra geresni, vyrauja saugi, į mokslą orientuota aplinka (Rutter, 1980; pgl. Pikūną ir Palujanskiene, 2001). Baleišienės ir Barkauskienės (2006) atliktame tyrime nustatyta, kad mokiniai, patiriantys neigiamus santykius su bendraamžiais ir mokyklos aplinką suvokiantys kaip neigiamą, pasižymi labiau išreikštomis ir elgesio, ir emocinėmis problemomis.

Teigiami mokymosi rezultatai leidžia mokinius geriau save vertinti, o tai didina pažangumą (Bulotaitė ir kt., 1984; pgl. Pikūną ir Palujanskiene, 2001).

Remdamiesi autoriais, galime teigti, kad vienas mokymo tikslų yra ir lavinimas, o suaugusieji vaiko aplinką kuria taip, kad ji žadintų vaiko aktyvumą, tad aplinka tiek svarbi, kiek ji skatina vaiką veikti tam tikra kryptimi (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 93). Vadinasi, suaugęs žmogus yra vaiko sėkmės ir saugumo garantas, visokeriopai palaikantis vaiko ieškojimus ir bandymus (Juodaitytė, 2003).

1.1.5. Šeimos vaidmuo

Pasak Gučo (1990), vaikas į pasaulį ateina bejėgis, priklausomas nuo suaugusiųjų globos. Tam, kad išlavėtų jo psichinės jėgos ir gebėjimai, jis negali augti vienas, nebendraudamas su žmonėmis. Kitų žmonių aplinkoje vaikas išmoksta kalbėti, mąstyti, atsiranda gilesnės emocijos.

Šeimos vaidmuo, įtakos svarba vaiko ugdymui(si) yra daugelio autorių tyrinėjimų sritis. Pasak Miškinio (2003, p.7), visos šeimos funkcijos, suprantamos kaip šeimos narių poreikių tenkinimas bei pareigas vienu kitiems atlikimas, daro didžiulę įtaką vaiko reikalingos patirties įgijimui. Viena iš šeimos funkcijų yra vaikų socializacija ir auklėjimas, ir čia lemiamą vaidmenį vaidina tėvai, nes šeimoje auklėjimas yra nenutrūkstamas ir nuolat koreguojamas (Miškinis, 2003). Esminė šeimos funkcija yra sudaryti savotišką šeimos modelį, kuriuo vėliau daugiau ar mažiau remiasi vaikas, kurdamas savąjį (Pikūnas, Palujanskiene, 2001, p. 41). Kaip teigia šie mokslininkai, namai yra pirmoji ir geriausia vaiko mokykla, jeigu tik tėvai yra geri mokytojai.

Pagal Piaget, kad vaikas eitų iš vienos raidos stadijos į kitą, vien vidinio subrendimo nepakanka, reikalingas sistemingas mokymas (pgl. Butkienę, Kepalaitę, 1996, p. 101). Mokyti – tai pirmiausia sudaryti sąlygas, atitinkančias vaiko psichikos raidą ir jo asmenybės brendimą. Blumo

(1964) ir kt. tyrinėtojų darbai leidžia teigti, kad intelektines galias ir temperamento bruožus, įgytus per pirmuosius 4 metus, labai sąlygoja paveldėjimo laipsnis ir ankstyva plėtotė (Blumas, 1964; pgl. Pikūną, Palujanskienę, 2001). Glebuviene ir kt. (2004) tarp kitų veiksnių, turinčių didelį poveikį vaiko brandumui mokykloje mini ir tėvų išsilavinimą, gyvenamąją vietą, vaiko lytį ir amžių bei augimo sąlygas šeimoje. Scarr & Weinberg (1986) aiškina, kad vaikui pageidautina aplinka, kur vaikas gali dažnai kalbėtis su suaugusiu (pgl. Myers, 2000). Laužikas ir Unčiurys (1978), pripažindami kalbos svarbą komunikacijai su žmonėmis, pavadinti daiktams ir išreikšti savo mintims, pabrėžia kalbos ir jos vystymosi svarbą asmenybės struktūroje. Jie teigia, kad vaikai, augdami aplinkoje, kur mažai girdi suaugusiųjų kalbą, kalbėti išmoksta lėčiau ir silpniau nei kiti vaikai, be to, jų žodynas tampa skurdesnis. Šeima, jos aplinka bei tėvai gali paskatinti intelekto vystimąsi ir motyvaciją, kurie lemia ir didesnę IQ, ir geresnius mokymosi rezultatus (Butkienė ir Kepalaitė, 1996, p. 56).

Vaiko mokymuisi, emocinei bei psichinei sveikatai, auklėjimui turi įtakos ir tėvų nesantaika, skyrybos (Bulotaitė ir kt., 2001; Bajoriūnas, 1997). Tai didelė psichologinė trauma, turinti įtakos jo elgesiui, santykiams su bendraklasiais ir draugais. Dovydaitienė (2006) nurodo, kad dažniausiai išsiskyrusiose šeimose yra pažeistas berniukų saugumo jausmas, jiems kyla atstūmimo, santykių nutrūkimo baimė, slopinamas noras laikytis socialinių normų, ir visa tai stabdo berniukų norą siekti savo bei trikdo normalią vaiko raidą.

Empirinės užsienio mokslininkų studijos nurodo, kad vaikai, ankstyvame amžiuje rodantys emocines ir elgesio problemas, dažniausiai turi daugybę sunkumų priešmokyklinėje klasėje. Šie sunkumai trukdo mokytis ir vystytis tos pačios amžiaus grupės vaikų savitarpio santykiams (Belsky, MacKinnon, 1994; Entwisle, Alexander, 1993, pgl. Bulotsky – Shearer, Fantuzzo, McDermott, 2008). Be to, tikėtina, kad šie vaikai bus mažiau socialiai ir akademiškai pasiruošę darželiui (Huffman, Mehlinger, Kerivan, 2000; pgl. Bulotsky – Shearer, Fantuzzo, McDermott, 2008). Dėl šių priežasčių Gomby ir kt. (1995) pritaria ankstyvam vaikų ugdymui iš šeimų, neturinčių palankių sąlygų, nes taip iš anksto užbėgama vėlesnėms problemoms už akių ir vaikai paruošiami mokyklai ir gyvenimui. Pasak autorės, vaikai, kurie yra užrašomi į ankstyvasias ugdymo programas, dažniausiai turi ilgalaikę pažintinę ir socialinę naudą. Anot Glebuviene ir kt. (2004), jei tėvams kompetencijos, laiko ar energijos trūksta, jei vaiką supanti aplinka skurdi, vaikui prieš pradėdant eiti į mokyklą, reikia lankyti darželį, nes, pasak Pikūno ir Palujanskienės (2001) didžiausiais mokyklos poveikis yra 4 – 7 metų vaikams.

Tėvų įtaka vaiko asmenybės ugdymui negali būti net lyginama su kitomis įtakomis, nes tėvai ne tik perduoda paveldėjimo savybes lemiantį genetinį kodą, bet ir sukuria tą pagrindinę aplinką, kurioje auga ir bręsta jų vaikas, tvirtina Pikūnas ir Palujanskienė (2001). Pasak autorių, tėvai privalo augantį vaiką apsaugoti nuo tokių žalingų aplinkos veiksnių, kaip televizija,

žiniasklaida, įvairios vaizdajuostės ir pan. Tinkamas tėvų auklėjimas ir aplinka, teigia Burvytė (2006), sudaro sąlygas užmegzti tinkamus ryšius su suaugusiaisiais ir bendraamžiais, padeda susiformuoti socialiams ikimokyklinio amžiaus vaikų charakterio bruožams, kurie leidžia tinkamai prisitaikyti pirmoje klasėje.

Remiantis autoriais, galima teigti, kad šeimos įtaką vaiko ugdymui yra neginčijama, o pamatą vaikų sėkmei mokykloje suteikia savitarpio santykiai, kuriuos vaikai turi su suaugusiais ir kitais vaikais šeimose, vaikų priežiūra ir mokyklinės programos (Pianta, La Paro, 2003).

Taigi adaptaciją ir jos raišką pradinėje mokykloje lemia įvairūs tarpusavyje susiję rizikos faktoriai: negatyvus šeimos ir mikrosocialinės aplinkos poveikis vaiko raidai, psichinė deprivacija, santykių su mokytojais ir bendraklasiais problemos, mokyklinių normų ir elgesio taisyklių pažeidimai, žinių įsisavinimo sunkumai, negatyvus mokytojo požiūris į vaiką, neteisingas pedagoginis poveikis jam, neigiamas bendraklasių požiūris į ugdytinį, žemas jo socialinis statusas (Burvytė, 2004). Visa tai sukelia diskomforto būseną, o adaptacijos efektyvumas priklauso nuo to, ar adekvačiai save, savo socialinius ryšius priima ir vertina vaikas (Burvytė, 2004). Mokyklos lankymo pradžia yra reikšmingas adaptacinių įgūdžių formavimosi laikotarpis, kurio metu susiformavusius įgūdžius vaikas bando pritaikyti naujoje aplinkoje (Burvytė, 2006).

1.2. Brandumo mokyklai samprata ir veiksniai

Vaikų brandumas mokyklai tyrinėtojų yra aptarinėjamas daugelį dešimtmečių. Gučas (1935) rašė, kad, pradėjęs eiti į mokyklą, vaikas turi būti ne tik socialiai pasiruošęs, bet ir turėti atitinkamą intelektualinį subrendimą – suvokimą, atmintį, santykių suvokimą, rankos bei kalbos išlavėjimą. Vaikas turi būti perėjęs pojūtinių vaizdinių stadiją, turi suvokti formą, dydžius, erdvinius santykius bei gebėti abstrahuoti (Gučas, 1935; pgl. Gudonį ir kt., 2007). Anot Monkevičienės ir kt. (1996), ikimokyklinio ugdymo tikslas – šeimoje ir darželyje puoselėti visas vaiko galias, lemiančias jo asmenybės vystimosi ir socializacijos sėkmę, tinkamą brandumui mokykloje. Remiantis Švietimo įstatymo 8 straipsniu (2003), priešmokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą.

Pasak Glebuviienės ir kt. (2004), tinkamas vaiko brandumas mokyklai – tai toks jo fizinis, intelektualinis, socialinis bei praktinis subrendimo lygis, kuris sudaro prielaidas sėkmingai ugdytis pagal bendrąją programą pradžios mokykloje bei prisitaikyti prie mokyklos gyvenimo. Pasak šių autorių, mokyklinę vaiko sambrandą sudaro:

– fizinė vaiko branda, t. y. gera vaiko fizinė ir psichinė sveikata, išlavėję judesiai, gera pirštų ir riešo motorika, gera akies ir rankos koordinacija;

- intelektinė vaiko branda, t. y. aktyvus domėjimasis pasauliu, valingos atminties ir dėmesio pradmenys, loginio, kritinio, probleminio, kūrybinio mąstymo pradmenys, išlavėjusi kalba, elementarūs matematiniai vaizdiniai;
- socialinė vaiko branda, t. y. elementari savikontrolė ir susivaldymas, teigiamas savęs suvokimas ir savigarba, sugebėjimas siekti tikslų, bendrauti, bendradarbiauti, prisitaikyti, noras būti mokiniu;
- praktinė vaiko branda, t. y. įvairiausi vaiko praktiniai mokėjimai ir įgūdžiai. Mokyklai brandus yra tas vaikas, kurio savivoka, savęs vertinimas, emocijų, savikontrolės, pažinimo ir kiti procesai yra pasiekę šešiametčiui būdingą susiformavimo lygį, o pasiekimai – mokymosi pradžiai reikalingų žinių, mokėjimų, gebėjimų apimtį bei kokybę (Glebuviene ir kt., 2004).

Hunt ir Kirk (1974) nurodo, kad pasiruošimas mokyklai tai įgijimas būtinų mokėjimų ir įgūdžių, motyvacijos ir kitų tikslingų bruožų, kurie sudaro galimybę mokiniui iš mokymosi mokykloje gauti kuo didesnę naudą (Hunt J. McV. ir Kirk, 1974; pgl. Anastazi, Urbina, 2003). Tai autoriai vadina „pradiniais įgūdžiais“ (*entry skills*), kurie vaikui yra būtini tam, kad efektyviai veiktų ugdymo situacijoje, kai jis pradeda mokytis pirmoje klasėje. Pasak autorių, pasiruošimas susijęs su minimaliu fizinio ir sensomotorinio vystymosi lygiu, pasiekiamu subrendimo ir ikimokyklinio ugdymo dėka.

Remiantis Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika, brandumo mokyklai rodikliai (patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 1996m. spalio 30 d. įsakymu Nr. 1156) atitinka mokslinėje literatūroje (Grigaitė, 1998; Glebuviene ir kt., 2002; Linauskaitė, Valeckaitė, 2002; Mockevičienė ir kt., 2001; Gredler., 1992; Venger., 1994; Jirasek, 1978) vyraujančią nuostatą, kad brandumas mokyklai yra *daugiakomponentis reiškiny*s (vgl. Gintiliene ir kt., 2005, p. 4). Įvertinimas atliekamas remiantis šiais rodikliais:

- socialinis emocinis brandumas, apimantis savęs suvokimą ir savigarbą; elementarią savikontrolę; susivaldymą; gebėjimą gyventi greta kitų (bendravimas, bendradarbiavimas, atsakomybė);
- intelektinė branda, apimanti aktyvų domėjimąsi pasauliu; jautrumą vaizdams, garsams, žodžiams (jutimų ir suvokimo brandumas); geri darbinės atminties įgūdžiai; probleminio mąstymo pradmenys; išlavėjusi kalba; gebėjimas įsivaizduoti; bandymas kurti;
- nuostata ir pasirengimas tapti mokiniu apima nusiteikimą eiti į mokyklą; domėjimąsi knygomis; pasirengimą rašymui; elementarius matematinis vaizdinius. Šie rodikliai

Nustatant svarbiausius ir būtiniausius gebėjimus mokymuisi, pagal Gintiliene ir kt. (2005), reikėtų remtis šiais kriterijais:

1. *Intelektinė branda*, kuri apima:

- kognityvinių procesų išlavėjimą;

- vizualinę – motorinę koordinaciją, t.y., smulkiųjų judesių tikslumą, regimojo suvokimo ir motorinės koordinacijos visavertiškumą;
- percepcinę brandą, t.y., regimąjį ir girdimąjį suvokimą;
- kalbinius gebėjimus, t.y., impresyvią ir ekspresyvią kalbą, žodyną, gramatinių konstrukcijų vartojimą.

2. *Socialinė emocinė branda*, kurią sudaro gebėjimas kryptingai veikti, emocinis pastovumas, gebėjimas užmegzti ryšius su bendraamžiais ir suaugusiais mokymosi veikloje, elgesio savikontrolė ir kt.

Glebuviene ir kt. (2004) išskyrė didžiausią poveikį vaikų brandumo mokyklai lygiui turinčius veiksnius: 1) ugdymo institucijos lankymas; 2) tėvų išsilavinimas; 3) iš dalies gyvenamoji vieta; 4) vaiko lytis ir amžius ir 5) augimo sąlygos šeimoje.

2004 metais Klaipėdos universiteto mokslininkai atliko tyrimą, kurio duomenys leidžia teigti, jog tėvų apsisprendimą leisti vaiką į vaikų darželį be socialinių paslaugų poreikio lemia ir vienas iš edukacinių paslaugų poreikių- siekis užtikrinti vaikui geresnes ugdymo sąlygas (2006, p. 3). Tyrėjai nurodo (Glebuviene ir kt., 2004), kad, vaikai, lankę darželį ar priešmokyklinio ugdymo instituciją, yra didesnės socialinės kompetencijos, smalsesni, labiau domisi aplinka, jiems būdinga turtingesnė kalbinė ekspresija, o ugdymo įstaigų nelankusių vaikų bendras brandumo lygis yra žemesnis.

Lyginant skirtingą išsilavinimą turinčių tėvų vaikus, nustatyta, kad vaikų bendram brandumo lygiui tėvų išsilavinimas turi reikšmingą įtaką (Glebuviene ir kt., 2004). Pasak tyrimo autorių, visi labai gerą brandumo lygį pasiekusių vaikų tėvai turi aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą. Palyginus miestuose, miesteliuose bei kaimuose gyvenančių vaikų brandumo lygį, nustatyta, kad kaimo vaikų brandumo mokyklai rodikliai yra prastesni. Tarp lyčių didesnė dalis mergaičių yra pasiekusi labai gerą brandumo lygį. Lyginant skirtingo amžiaus vaikų brandumo lygį, nustatyta, kad labai gerą brandumo lygį yra pasiekę 60 – 70 proc. šešerių metų vaikų. Tačiau yra vaikų, kurių 7 m. brandumo rodikliai beveik nesikeičia (Glebuviene ir kt., 2004). Vaiko augimo šeimoje sąlygos turi didelį poveikį socialiniam brandumui. Tyrėjų duomenimis, nepalankiomis sąlygomis gyvenančių vaikų brandumas mokyklai yra prastesnis.

Pasak tyrėjų, (Glebuviene ir kt., 2004) dabartiniai tyrimai rodo, kad jei tėvai kompetentingi, jei turi laiko ir noro garantuoti įvairią vaiko patirtį, jei gali sudaryti galimybes ją įgyti, linkę eksperimentuoti, išmanantys pasaulio pažinimo sritį, bendravimo ir žaidimo ypatumus, vaiko brandumas mokyklai neturėtų kelti problemų, nors vaikas ir nelanko vaikų darželio. Tam, kad darželį reikia lankyti vaikams iš socialinės atskirties šeimų, kurioms sunku laiduoti vaiko brandumą, ypač sveikatos ir socialinės emocinės raidos srityse, pritaria ir užsienio autoriai (Abbott – Shim, Lambert, McCarty, 2003). Šių autorių tyrimas parodė, kad Geros pradžios programos, kuri laikoma

viena iš sėkmingiausių socialinių programų per pastaruosius 40 metų, vaikai pasiekė žymiai daugiau nei vaikai iš neįtrauktos į ikimokyklinę veiklą kontrolinės grupės ar vaikai iš kitų ikimokyklinių užsiėmimų palyginimo grupės (Abbott – Shim, Lambert, McCarty, 2003).

Pasiruošimo mokyklai įvertinimas yra svarbi ugdymo ankstyvojoje vaikystėje ypatybė (Konold, Pianta, 2005). Pasak Anastazi ir Urbina (2003, p. 534), pasiruošimo testai paprastai atliekami prieš pradėdant lankyti mokyklą ir juose daugiausiai dėmesio skiriama gebėjimams, kurie esą yra reikalingi tam, kad išmokti skaityti. Be to tam tikras dėmesys skiriamas matematinio mąstymo ir sensomotorinės kontrolės, būtinų mokantis rašyti, prielaidų išaiškinimui. Tarp konkrečių funkcijų dažnai tikrinamas regėjimas ir garsinis skyrimas, motorinė kontrolė, girdimasis suvokimas, žodyno atsargos, kiekybinės sąvokos ir bendras informuotumas (Anastazi, Urbina, 2003).

Taigi galima teigti, kad pozityvus organizuoto ugdymo poveikis vaiko brandumui mokyklai yra labai reikšmingas, o pasiruošimas mokyklai kartu reiškia ir ryšį su ateitimi (Konold, Pianta, 2005).

1.3. Brandumo mokyklai ryšys su akademiniais pasiekimais

Mokymasis yra nuolatinis organizmo elgsenos kitimas, susijęs su patirtimi (Myers, 2000). Pasak Monkevičienės (2003), priešmokyklinis amžius yra toks laikotarpis, kuris lemia tolesnio ugdymosi mokykloje sėkmę.

La Paro ir Pianta (2001) plačiąja prasme pasirengimą mokyklai charakterizuoja kaip vaikų veiklą pažintinėje ir socialinėje srityse, kurios yra apibūdinamos kaip sritys, prognozuojančios vaikų rezultatus pradinuose mokymosi lygiuose (La Paro; Pianta, 2001, pgl. Konold; Pianta, 2005).

Duncan ir kt. (2007) pateikia du išryškėjusius požiūrius apie tai, kas sudaro pasiruošimą mokyklai ir konkrečiai apie tai, kokie įgūdžiai numato pasiekimus mokykloje. *Vienu požiūriu*- svarbiau skatinti vaikų socialinio ir emocinio vystimosi komponentus nei lingvistinę ir kognityvinę kompetenciją, o *kitu*- skatinti pedagogus lavinti priešmokyklinio amžiaus vaikų skaitymo įgūdžius (Snow, Burns ir Grifan, 1998; Shonkoff, Phillips, 2000; pgl. Duncan ir kt., 2007).

Iš trijų, pasak Duncan ir kt. (2007), svarbiausių pasirengimo mokyklai elementų – akademinė pradžios mokykla, dėmesys ir socioemociniai įgūdžiai – vėlesnio mokymosi pasiekimams (skaitymui ir matematikai) numatyti didžiausią numatymo jėgą turi ankstyvieji matematiniai įgūdžiai ir greta einantys skaitymo įgūdžiai, po to – dėmesio įgūdžiai (Duncan ir kt., 2007, p. 1429).

Intelektinių gebėjimų koreliavimą su sėkme mokykloje, tyrinėjo daugelis mokslininkų (Hallahan, Kauffman, 2003; Gage, Berliner, 1994). Pasak Gage ir Berliner (1994), jei sėkmė mokykloje matuojama mokymosi rezultatų testais, koreliacijos yra šiek tiek didesnės nei sėkmė mokykloje matuojant pažymiais. Manoma, kad taip yra dėl to, kad abu kintamieji reikalauja įgūdžių atlikti užduotis pieštuku ant popieriaus, ir todėl, kad testo rodiklius mažiau negu pažymius veikia su intelektu nesusiję veiksniai, tokie kaip lankomumas ar elgesys klasėje. Pasak autorių, koreliacija tarp IQ ir mokymosi rezultatų nebūtinai reiškia, kad IQ lygis lemia mokymosi rezultatų lygį. Manoma, kad juos gali veikti ir trečias kintamasis – šeima, jos aplinka, tėvai (Gage, Berliner, 1994). Meisels (1987) nurodo, jog profiliuojant pasiruošimą mokyklai (ypač pažinimo pasiekimų srityje) labai svarbu atskirti gebėjimus, kurie yra ankstyvųjų ugdymo ar mokymosi galimybių objektas nuo gebėjimų, kurie atspindi labiau elementarius procesus ir gabumus. Meisels (1987) aiškino, kad labiau į pasiekimus ar gebėjimus orientuoti įvertinimai gali nepakankamai įvertinti tų vaikų pasiruošimo mokyklai, kurie neturėjo galimybės ankstyvajam ugdymui (Meisels, 1987; pgl. Konold, Pianta, 2005).

La Paro ir Pianta (2001) savo tyrimuose pateikia prognozes apie vaikų pažintinius – akademinis gebėjimus jiems pradėjus mokytis mokykloje. Jų teigimu, vaiko akademinės – pažintinės veiklos sąsajos ikimokykliniame ir pradiniam mokykliniame amžiuje yra vidutinės ($r=0,43$), o pažinimo procesų standartizuotomis metodikomis buvo galima gerai prognozuoti vaiko pasiekimus (La Paro, Pianta, 2001; pgl. Konold, Pianta, 2005).

Labai didelę reikšmę mokymuisi turi dėmesys- prieš pradėdamas mokytis, vaikas, atlikdamas užduotį, turi gebėti susikaupti, apdoroti ir atsiminti informaciją (Hallahan, Kauffman, 2003). Atmintis ir dėmesys vaidina didelį vaidmenį pažinimo ir mokymosi procesams ankstyvojoje vaikystėje, ypač vykdomajai funkcijai (Barkley, 1996; Klein, 2003; Zelazo, Frye, 1998; pgl. Konold, Pianta, 2005). Blair (2002) pateikta teorija apie pasiruošimą mokyklai teigia, jog vykdomoji funkcija yra svarbi savireguliacijos (prisitaikymo) sugebėjimams, kas yra pagrindinis gebėjimas vertinant pasiruošimą mokyklai (pgl. Konold, Pianta, 2005). Blair'o teorija, o ypač atminties ir dėmesio komponentų svarba vykdomajai funkcijai, remiasi tyrinėjimais, kurie rodo, jog vykdomosios funkcijos komponentų stoka žodinėje darbinėje atmintyje ir atsakymų slopinime atliekant dėmesio užduotis prognozuoja skaitymo, matematikos ir prisitaikymo mokykloje potencialą (Blair, 2002; Gathercole, Pickering, 2000; Kurdek, Sinclair, 2000; pgl. Konold, Pianta, 2005). Taip pat svarbu turėti metapažinimo įgūdžių bei pakankamą motyvaciją (Hallahan, Kauffman, 2003).

Išlavėjusi kalba, pasak Monkevičienės (1996), yra tarp svarbiausių brandumo mokyklai komponentų. Vaikams pradėjus lankyti mokyklą, kalbos ir kalbėjimo sutrikimai trukdo mokytis skaityti, rašyti, bendrauti (Garšvinė, Ivoškuvienė, 1993). Grigaitės ir Leonaitės (2006) tyrimo

duomenimis, rašytinės kalbos išmokimas 6 – 7 vaiko gyvenimo metais turi įtakos vaikų brandumui mokyklai. Whitehurst ir Fishel (1994) taip pat teigia, kad dėl kalbos raidos sulėtėjimo ir skirtumų kalbos plėtros metu, abi šios nesėkmės yra kaip rizikos faktorius vėlesniems kalbos sunkumams ir kaip indikatorius galimų sunkumų su raštingumu, mokėjimu skaičiuoti, socialinio elgesinio vystimosi aspektais (pgl. Dockrell, 2001). Pasak Hallahan ir Kauffman (2003), lėta kalbos raida yra susijusi su savireguliacijos problema, nes daugelis savireguliacijos strategijų yra pagrįstos kalbos vartojimu, tad asmenys, kurių kalbos įgūdžiai prasti, negali tinkamai pasinaudoti savireguliacijos būdais (Hallahan, Kauffman, 2003).

Manoma, jog elgesio ir emocijų savireguliacija bei jos funkcionavimas suaugusių – vaikų santykiuose yra pagrindiniai procesai, prisidedantys prie sėkmės mokykloje (Domitrovich, Greenberg, Kusche, Cortes, 2004; NICHD ECCRN, 2002; Pianta, 1999; pgl. Konold, Pianta, 2005). Šis socialinių – elgesio sugebėjimų pagrindas yra mechanizmas, kurio dėka vaikai įgyja galimybę naudotis mokomaisiais resursais ankstyvosios vaikystės ir pradinės mokyklos aplinkoje ir tai padeda vystyti pasiekimus ir gebėjimus. Elgesio ir emocinė savireguliacija atsispindi dviejose atskirose, bet susijusiose funkcionavimo srityse: probleminio elgesio išreiškimo laipsnyje ir vaiko socialiniuose bei adaptaciniuose gebėjimuose. Webster-Stratton ir Reid (2004) mano, kad vaikų socialinės ir emocinės kompetencijos stiprinimas yra pasirengimo ir sėkmės ankstyvojoje mokykloje pagrindas, o La Paro ir Pianta (2001) teigimu, socialinėje – elgesio srityje sąsajos tarp šių reiškinų priešmokykliniame ir pradiniam mokykliniame amžiuje yra menkesnės ($r = 0,32$) (pgl. Konold, Pianta, 2005). Kaip teigia Glebuviene ir kt. (2004), socialinis – emocinis Lietuvos vaikų brandumas mokyklai yra gana geras, tačiau netolygus. Daugumos vaikų savęs vertinimas, savikontrolės gebėjimai bei praktiniai įgūdžiai yra geri ir labai geri, o problematiškomis sritimis nurodomi socialiniai gebėjimai ir adaptyvumas.

Konold ir Pianta (2005) teigia, vaikų ikimokyklinės veiklos rezultatai pažinimo ir socialinio vystymosi srityse galėtų būti laikomi pagrindu profiliuojant pasiruošimą mokyklai, nes pasiekimus pradinėje mokykloje apsprendžia pagrindiniai komponentai- iššifavimo, matematinių uždavinių sprendimo ir žodyno gebėjimai. Pasak Glebuviene ir kt. (2004), kai kuriose atskirose srityse- skaitymo, rašymo bei sakytinės kalbos rašymo – ryšys tarp vaiko ugdymosi sąlygų bei jo brandumo yra esminis.

Vadinasi supratimas, kurie įgūdžiai yra susiję su vaikų akademiniiais pasiekimais turi svarbią reikšmę ankstyvosioms ugdymo programoms (Duncan ir kt., 2007 p. 1429). Mokymasis, tik ką peržengusiam mokyklos slenkstį vaikui, yra kokybiškai nauja veikla, ir jam lengviau adaptuotis, patirti pažinimo džiaugsmą, įveikti kylančius sunkumus yra tada, kai jis yra subrendęs mokyklai, tinkamai jai parengtas (Monkevičienė ir kt., 1996). Štai kodėl labai svarbu kuo anksčiau išaiškinti

vaikus, kurių veiklos rezultatai tam tikrose pažinimo ir socialinio – emocinio vystymo srityse yra nepakankami ir juos koreguoti.

1.4. Ugdymo proceso organizavimo ypatumai pirmoje klasėje

Pradinėje mokykloje tęsiamas ikimokykliniame bei priešmokykliniame amžiuje pradėtas vaiko intelektualinės, emocinės, dorinės (vertybinės) asmenybės sričių plėtojimas, dedami vaiko santykio su aplinka, kitais žmonėmis, su pačiu savimi pamatai (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007).

Pradėjus lankyti pradinę mokyklą, mokymasis (Slobodčikovas, Zacharova, 1983) tampa svarbiausia vaiko veikla. Kadangi pirmaisiais mėnesiais vaikai nemoka mokytis, tad, pasak autorių, sutelkti jų dėmesį, susidomėti pamokomis ir gerai įsiminti pateiktas žinias padeda žaidimo elementai. Pasak Žukauskienės (2001), neatsižvelgiant į tai, kuria teorija vadovaujamosi, tiek mokytojai, tiek psichologai sutinka, kad mokymas turi atitikti vaiko poreikius ir sugebėjimus.

Pradinis ugdymas organizuojamas pagal Pradinio ugdymo sampratą, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. 113 (Žin., 2003, Nr. 18-798) (2007- 2008 mokslo metų bendrieji ugdymo planai, 2007, p. 9- 10).

Pradinis ugdymas, teigiama pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2007), grindžiamas humaniškumo, demokratiškumo, racionalumo (tautiškumo) bei atvirumo (kaitos) principais. Organizuojant pradinį ugdymą, vadovaujamosi šiomis nuostatomis: ugdymas orientuotas į vaiką; ugdymas integralus, visybiškas; ugdymas diferencijuotas bei individualizuotas; ugdymas kontekstualus; orientuojamosi į interpretacinį, o ne į reprodukcinį mokymąsi; ugdymo procesas kiek įmanoma aktyvus; ugdymas patrauklus ir džiaugsmingas (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007).

Svarbu tai, kad pradinis ugdymas organizuojamas kaip vieninga sistema, kiek įmanoma, neskaidant ugdymo sričių į atskiras, nesusietas dalis- mokomuosius dalykus. Rekomenduojama į kiekvieną problemą, faktą, reiškinį žvelgti iš vaiko pozicijų, jo akimis, aiškintis, remiantis jo patirtimi, mokyti to, kas mokiniui aktualu, reikšminga bei prasminga, t.y., susieti su realiu gyvenimu, jo kontekstu (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007).

Planuojant pasiekimus rekomenduojama atsižvelgti į bendrą klasės mokinių pajėgumą (planuojamos užduotys neturi būti nei per lengvos, nei per neįveikiamos), ir kiekvieno mokinio galias. Mokytojas atsižvelgia į mokinių amžiaus tarpsnio, individualias dėmesio, suvokimo, mąstymo, valios, emocijų raidos ypatybes, kiekvieno mokinio polinkius ir interesus, ieško, parenka bei taiko tinkamus darbo metodus ar jų derinius ir mokymąsi organizuoja taip, kad visi mokiniai

dalyvautų veikloje. Tam sukuriama saugi, pasitikėjimą kelianti klasės atmosfera (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007).

Pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2007) rekomenduojama, keliant individualius, vaiko prigimtinių gabumų, įgytų žinių ir gebėjimų lygį atitinkančius reikalavimus, nuteikti mokinių mokytis pagal savo išgales, o rezultatus vertinti pagal tai, ko buvo tikėtasi ir kiek pasiekta. Kad tinkami individualizuoti vaiko ugdymą ir mokymą, svarbu kuo geriau pažinti mokinių, jo gabumus, savimone, savivertę, jo charakterį ir temperamentą, polinkius ir poreikius.

Planuojant ugdymo ir vertinimo procesą, turi būti aiškiai formuluojami tikslai, laukiami rezultatai (ugdymo ir ugdimosi pasiekimai) ir sėkmės kriterijai (pagal ką spręsti, ar tikslai pasiekti). Kasdienis vertinimas vyksta nuolat: stebint mokinių elgesį, bendravimą, dedamas pastangas užduočiai atlikti; atkreipiant dėmesį į tai, kaip jiems sekasi sukaupti dėmesį; suvokiant vaiko pasitikėjimo savo jėgomis lygį, paskatinant ir parodant, kad jam pasiseks (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2007). Kasdieniame darbe dažniausiai taikomas formuojamasis vertinimas, kuris grindžiamas mokinio ir mokytojo bendradarbiavimu, nuolat diagnozuojant situaciją ir teikiant grįžtamąjį ryšį, ir yra skirtas numatyti vaiko mokymo(si) kryptį bei ateities perspektyvą. Apibendrinamasis vertinimas atliekamas metų, pusmečio pabaigoje, bendrais bruožais nurodant, kuriuos iš Bendrosiose programose suformuotų lūkesčių mokinys jau yra pasiekęs, ir ko reikia siekti toliau. Mokinių pasiekimai pradinėje mokykloje aprašomi trumpais komentarais, aprašais; pažymiai (balai) arba jų pakaitalai – ženklai, simboliai- nevertojami.

Gailienės ir Kavaliauskaitės (2006) atliktame tyrime išryškėjo pradinių klasių mokytojų ir tėvų labiau teigiamos nuostatos į vertinimo balais sistemą nei į pasiekimų vertinimo sistemą.

Apibendrinami, galime teigti, kad svarbiausiais ugdymo procese išlieka mokinys ir mokytojas. Mokymasis, kaip svarbiausia jaunesnio mokyklinio amžiaus vaiko psichikos grandis, skatina saviraišką, intensyvią intelektinę valios, emocijų raidą, pažinimo alkį (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Pasak Gudžinskienės (2001), mokytojas mokymą turėtų orientuoti į vaiką ir jo specialiuosius poreikius, kad galėtų pastebėti sunkumus, kurie jam kyla, taip pat kiekvieno vaiko pasiekimus bei talentus.

1.5. Tyrimo problema, darbo tikslai ir uždaviniai

Spręsti apie vaiko brandumą mokyklai, pasak Glebuviienės ir kt. (2004), derėtų ne vien tik pagal amžių, nes vystimosi tempai gali labai skirtis, t. y. to paties amžiaus vaikai gali būti išsivystę skirtingai. Vienos srities vaiko raida gali būti spartesnė, nei kitos. Dėl to būtina kuo anksčiau atskleisti tuos svarbiausius ir būtiniausius, reikalingus būsimai akademinėi veiklai, vaiko

intelektinės ir socialinės emocinės brandos gebėjimus, kurie yra prasčiausiai išlavėję ir lavinti juos dar priešmokyklinėje grupėje ar pirmoje klasėje nuo pat mokslo metų pradžios.

Šiame kontekste galime išvelgti, jog yra mažai tyrimų, kuriais siekiama nustatyti ikimokyklinio amžiaus vaiko intelektinės ir socialinės emocinės brandos kompetencijas, geriausiai, numatančias būsimos mokyklinės veiklos sėkmę. Todėl šio **tyrimo tikslas** – nustatyti brandos mokyklai ir pasiekimų pirmoje klasėje sąsajas.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Įvertinti vaikų brandumą mokyklai prieš mokyklos lankymo pradžią.
2. Įvertinti vaikų skaitymo, rašymo ir skaičiavimo pasiekimus pirmos klasės pirmajame pusmetyje.
3. Įvertinti vaikų skaitymo, rašymo ir skaičiavimo pasiekimus pirmos klasės antrajame pusmetyje.
4. Nustatyti vaikų skaitymo, rašymo ir skaičiavimo pasiekimų pirmoje klasėje sąsajas su vaiko brandumo mokyklai rodikliais.
5. Nustatyti mokyklinės brandos rodiklius, prognozuojančius akademinis pasiekimus pirmoje klasėje.

II. TYRIMO METODIKA

2.1. Tiriamieji

Tikslinės atrankos būdu 2007m. gegužės mėn. iš Naujosios Akmenės miesto lopšelio darželio „Žvaigždutė“, mokyklos darželio „Atžalynas“ buvo atrinkti 46 vaikai, kuriems 2007 m. suėjo 7 metai ir kurie 2007 m. rugsėjo mėnesį būtų pradėję lankyti mokyklą. Kiekvienas vaikas buvo tiriamas tik gavus rašytinį tėvų (globėjų) sutikimą. Tie patys vaikai buvo tiriami antrajame ir trečiajame tyrimo etapuose. 1 lentelėje pateikiamos trijuose tyrimo etapuose dalyvavusių vaikų demografinės charakteristikos.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį.

Lytis	I tyrimo etapas (2007, balandis- gegužė)		II tyrimo etapas (2008, gruodis)		III tyrimo etapas (2008, balandis)	
	Skaič.	Proc.	Skaič.	Proc.	Skaič.	Proc.
Mergaitės	24	52,17	21	51,21	21	51,21
Berniukai	22	47,82	20	48,79	20	48,79

Vertinant vaikus pirmą kartą, jų buvo 46. Vaikų skaičius sumažėjo antrame vertinime dėl šių priežasčių: 1 vaikas nėjo į pirmą klasę dėl mokyklinės nebrandos; 4 vaikai pakeitė gyvenamąją vietą. 2007 m. gruodžio mėn. antrame tyrimo etape dalyvavo 41 tiriamasis, 2008 metų balandžio mėn. (trečiajame etape) dalyvavo visi antrojo tyrimo etapo tiriamieji.

2.2. Tyrimo metodai

Vaikų įvertinimui naudota: 1) Vaiko brandumo mokyklai įvertinimo metodika; 2) Skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimų įvertinimas; 3) Tėvų anketa.

2.2.1. Vaiko brandumo mokyklai įvertinimo metodika

Vaikų brandumas mokyklai buvo vertinamas Vaiko brandumo mokyklai įvertinimo metodika (Gintilienė ir kt., 2005) 2007 m. balandžio– gegužės mėnesiais. Ši metodika matuoja vaiko pažintinius gebėjimus ir socialines emocines funkcijas bei vaiko elgesio ypatumus ir yra skirta:

- 1) psichologinio įvertinimo tikslais, priimant sprendimą dėl vaiko brandumo lankyti priešmokyklinę grupę ar mokyklą anksčiau nei jam atitinkamais kalendoriniais metais su eis šešeri ar septyneri;
- 2) siekiant atrinkti 7 metų mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, kai būtina suteikti objektyvią informaciją, padedančią numatyti vaiko mokymosi pajėgumą;
- 3) ankstyviai gabių penkiamečių bei šešiamečių vaikų identifikacijai;
- 4) papildomai taikoma atliekant klinikinį ir neuropsichologinį vaiko įvertinimą bei mokslinio tyrimo tikslais.

Metodiką sudaro dalys:

1. Galių ir sunkumų klausimynas (Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), R. Goodman, 1997, 2001).

Paskirtis. Tai formalizuotos atrankos klausimynas skirtas 4- 16 metų vaikų elgesio ir emociniams sunkumams nustatyti bei jų santykiams su bendraamžiais ir socialiniam elgesiui įvertinti. Klausimynu taip pat surenkami duomenys, kaip šie sunkumai atsiliepia vaikui įvairiose jo gyvenimo srityse ir jo aplinkoje. SDQ taip pat padeda išryškinti vaiko galias.

Patikimumas. 2003 m. atliktu reprezentacinės 7- 16 metų Lietuvos vaikų imties tyrimu (G. Gintilienė ir kt., 2004) nustatyta, kad SDQ tėvų varianto skalių patikimumas, įvertintas vidinio suderinamumo metodu (skaičiuojant Cronbacho α) svyruoja nuo 0,48 iki 0,79. Analogiškai įvertintas SDQ mokytojų (auklėtojų) varianto skalių patikimumas svyruoja nuo 0,62 iki 0,86.

2. Spalvotosios sudėtingėjančios matricos (Coloured Progressive Matrices (CPM), J. Raven, J.C. Raven ir J.H. Court, 1998).

Paskirtis. CPM skirta įvertinti vaikų, kurių amžius nuo 5 iki 11 metų, neverbalines mąstymo funkcijas: gebėjimą palyginti formą, mąstyti pagal analogiją ir organizuoti erdvinę informaciją į sistemine visumą.

Struktūra. CPM sudaro 3 dalys, kuriose pateikiama po 12 vaikams patrauklių užduočių- spalvotų piešinių. Kiekvienam piešiniui trūksta kokios nors detalės. Vaikui kiekvienoje iš 36 užduočių reikia pasirinkti trūkstamą piešinio dalelę iš šešių alternatyvių atsakymo variantų, pateiktų po piešiniu, ir ją parodyti. Tyrėjas vaiko atsakymus užrašo protokolo lape.

Patikimumas. CPM patikimumas vertintas remiantis šešiamečių- septynmečių imties (n=240) rezultatais. Šios užduoties patikimumas, įvertintas dalinimo pusiau metodu bei pakoreguotas Spearmano ir Browno formule, yra 0,83.

3. Girdimojo suvokimo užduotys (L. Palačionienė, G. Gintilienė, V. Gudaitytė, V. Gudauskienė).

Paskirtis. Užduotys skirtos įvertinti 6- 7 metų vaikų girdimąjį suvokimą: fonemų suvokimo, fonemų analizės ir sintezės gebėjimus, kai reikia atpažinti, skirti ir palyginti atskirus garsus ir sujungti juos į prasmingą visumą.

Struktūra. Vaikui pateikiamos 6 užduotys, kurias atliekant reikia: *skirti* garsą garsų (1 užduotis), skiemenų (2 užduotis) ir žodžių (4 užduotis) eilėje, *skirti* ir *palyginti* panašios garsinės ir ritminės sudėties žodžius (3 užduotis), *analizuoti* žodį ir *atpažinti* pirmą jo garsą (5 užduotis) bei *sujungti* atskirus garsus į žodį (6 užduotis). Kiekvienos užduoties garsai ar skiemenys pateikiami kas 1 sek. Vaikas, išgirdęs tinkamą atsakymo variantą, pakelia ranką arba parodo atitinkamą paveikslėlį. Tyrėjas užrašo vaiko atsakymus Protokolo lape.

Patikimumas. Girdimojo suvokimo užduočių patikimumas buvo vertintas remiantis šešiamečių-septynmečių standartizacinės imties (n=240) rezultatais. Įvertintas dalinimo pusiau metodu bei pakoreguotas Spearmano ir Browno formule, jis yra 0,70.

4. Žmogaus piešinio kopijavimas (G. Gintilienė, D. Butkienė, S. Girdzijauskienė, V. Gudauskienė).

Paskirtis. Užduotis skirta tirti 6- 7 metų vaikų vizualinę- motorinę veiklą. Užduotimi galima nustatyti vaiko gebėjimus dirbti pagal pavyzdį, tiksliai nukopijuoti, sutelkti dėmesį, erdvės suvokimo ypatumus, sensomotorinę koordinaciją ir smulkiųjų judesių tikslumą.

Struktūra. Vaiko prašoma nupiešti tokią pačią figūrą, kokia pavaizduota pateiktame paveikslėlyje. Piešinys yra sudarytas iš geometrinių figūrų ir taškelių.

Patikimumas. Žmogaus piešinio kopijavimo užduoties patikimumas buvo vertintas remiantis šešiamečių- septynmečių standartizacinės imties (n=240) rezultatais. Įvertintas dalinimo pusiau metodu bei pakoreguotas Spearmano ir Browno formule, jis yra 0,50.

5. Žodyno skalė (G. Gintilienė, D. Butkienė, S. Girdzijauskienė, V. Gudaitytė, V. Gudauskienė).

Paskirtis. Skale tiriami 5- 7 metų vaikų kalbiniai gebėjimai, susiję su verbalinės informacijos išmokimu ir atkūrimu. Vaiko atsakymai rodo gebėjimą kaupti informaciją, sąvokų bei gramatinės struktūros formavimosi ypatumus, kalbos sklandumą, atspindi jo kultūrinę aplinką.

Struktūra. Pateikiant šią skalę vaiko prašoma paeiliui apibūdinti 25 žodžius, kuriuos tyrėjai ištaria garsiai. Vaikai turi paaiškinti, ką kiekvienas žodis reiškia. Kad vaikas geriau suprastų, kaip atlikti šią užduotį, pateikdami pirmuosius du skalės žodžius galite jį pamokyti užduodami tikslinančių klausimų. Tyrėjas užrašo vaiko atsakymą protokolo lape.

Patikimumas. Žodyno skalės patikimumas buvo vertintas pagal šešiamečių- septynmečių standartizacinės imties (n=240) rezultatus. Skalės patikimumas, įvertintas dalinimo pusiau metodu bei pakoreguotas Spearmano ir Browno formule, yra 0,71.

6. Vaiko probleminio elgesio aprašas (G. Gintilienė, S. Girdzijauskienė, V. Gudaitytė, V. Gudauskienė).

Paskirtis. Aprašas skirtas surinkti tyrimo metu papildomą informaciją apie vaiko socialinio elgesio ir emocinius ypatumus pagal tai, kaip jis sprendžia pateiktas (verbalines ir neverbalines) užduotis, bendrauja su tyrėju, kokie yra matomi kalbos sunkumai, kokie motoriniai įgūdžiai, dėmesio ir atminties ypatumai.

Struktūra. Probleminio elgesio aprašą (pateikiamą kartu su Protokolo lapu) sudaro 11 rodiklių, kurie vertinami stebint vaiko elgesį viso tyrimo metu. Apraše tyrėjas pažymi „+“ ženklu pastebėtus vaiko elgesio atliekant užduotis ypatumus. Apraše taip pat pažymima (pabraukiant tinkamą variantą), kuri vaiko ranka yra dominuojanti. Rankos dominavimas yra nustatomas pagal tai, kaip vaikas atlieka šias užduotis: CPM (kuria ranka parodo į atsakymą knygelėje), girdimojo suvokimo užduotį (kuria ranką kelia), žmogaus piešinio kopijavimo užduotį (kuria ranka laiko pieštuką). Jei tyrėjas turi duomenų apie vaiko regos ar klausos būklę, apie tai jis taip pat pažymi Aprašo apačioje. Ypač svarbu pasidomėti vaiko medicininio tyrimo duomenimis tuo atveju, jei kyla bent koks įtarimas dėl regos ar klausos būklės: vaikas dirba labai pasilenkęs, prisimerkia ar dažnai neišgirsta, kas jam sakoma.

2.2.2. Skaitymo, rašymo bei matematinių pasiekimų įvertinimas

Siekiant įvertinti mokinių skaitymo, rašymo bei skaičiavimo įgūdžius, atsižvelgiant į Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus (2004), tyrimo autorės parengtos skaitymo, rašymo ir skaičiavimo įvertinimo užduotys skirtos pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos (antrojo tyrimo etapo) ir antrojo pusmečio (trečiojo tyrimo etapo) vaikų akademinį pasiekimų vertinimui.

2.2.2.1. Skaitymo pasiekimų įvertinimas

Skaitymo pasiekimų įvertinimui parinkti 2 skirtingi tekstai:

1) pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos (antras etapas) skaitymo pasiekimų įvertinimui pagal Levickienę (1999) sukurtas sakinių tekstas (pateikiamas 1 priede). Jis sudarytas iš 27 dviskiemenių žodžių, yra suprantamas šio amžiaus tiriamiesiems, yra trumpas, įdomiu siužetu.

2) pirmos klasės antrojo pusmečio (trečias etapas) skaitymo pasiekimų įvertinimui panaudotas Levickienės (1999) sakinių tekstukas (pateikiamas 1 priede). Šį tekstą sudaro 32 dviskiemeniai bei triskiemeniai žodžiai, jis yra suprantamas šio amžiaus tiriamiesiems ir yra įdomaus siužeto.

Parengti skaitymo rezultatų vertinimo kriterijai, sukurtas vertinimo protokolas (pateikiami 2 ir 3 prieduose).

Pateikiant šią užduotį (ji atliekama individualiai), vaiko prašoma: „Perskaityk pasakojimą taip, kaip skaitai visada“.

Skaitymo metu pagal išskirtus kriterijus, kurių yra 7, buvo žymimas klaidų skaičius ir matuojamas užduoties atlikimo laikas. Klaida laikomi neperskaityti žodžiai, neteisingai perskaityti žodžio, ir tie žodžiai, kurie keičia jų ir teksto reikšmę. Klaidų tipai: 1) pameta vietą skaitydamas; 2) dvejojimas, svyravimas; 3) žodžio praleidimas; 4) neperskaitė žodžio; 5) žodžio įterpimas; 6) žodžių sukeitimas; 7) neteisingas ištarimas (perskaitymas).

Skaitymo įgūdžiai vertinami surinktų klaidų skaičiumi. Daroma prielaida, kad kuo didesnis klaidų skaičius, tuo mažesni skaitymo pasiekimai.

2.2.2.2. Rašymo pasiekimų įvertinimas

Rašymo pasiekimų įvertinimui buvo rašomi 2 diktantai:

1) pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos (antras etapas) rašymo pasiekimų įvertinimui vaikams buvo pateiktas žodžių diktantas (pgl. Klevečkienę, Gudienę, 2000) (pateikiamas 4 priede). Žodžių diktantas sudarytas iš 7 dviskiemenių žodžių, kuriais apibūdinami objektai, sąvokos bei veiksmai.

2) pirmos klasės antrojo pusmečio (trečias etapas) rašymo pasiekimų įvertinimui pateiktas sakinių diktantas (Klevečkienė, Gudienė, 2000) (pateikiamas 4 priede). Sakinių diktantą sudaro 18 žodžių, tekstas yra suprantamas šio amžiaus tiriamiesiems, jis yra trumpas, pakankamai įdomus.

Rezultatų vertinimo kriterijai bei vertinimo protokolo pavyzdys pateikiamas 5 ir 6 prieduose.

Pateikiant šią užduotį, tiriamiesiems (kartu su visa klase) normalaus kalbėjimo tempu skaitomi žodžiai, kuriuos vaikų prašoma užrašyti lape. Trečiame etape tiriamiesiems normalaus kalbėjimo tempu skaitomas pasakojimas, po to tiriamųjų prašoma užrašyti diktuojamus sakinius lape.

Abiejų diktantų klaidos buvo analizuojamos pagal išskirtus kriterijus. Klaidų tipai: 1) raidžių formavimas- geras (a), vidutinis (b), blogas (c); 2) fonetinės kilmės klaidos: a) balsių sukeitimai: a) ilgųjų balsių sukeitimas; b) trumpųjų balsių sukeitimas; c) balsių praleidimas; d)

priebalsių praleidimas; e) priebalsių prirašymas; f) žodžių praleidimas; g) skiemenų praleidimas; h) raidžių sukeitimo klaidos; i) nereikalingų raidžių prirašymo klaidos; j) kitos klaidos; 3) nefonetinės (arba morfologinės) kilmės klaidos: a) didžiosios raidės žodžio pradžioje rašymas; b) didžiosios raidės žodžio viduryje rašymas; c) kitos klaidos; 4) bendras klaidų skaičius.

Rašymo įgūdžiai vertinami bendru klaidų skaičiumi. Daroma prielaida, kad kuo didesnis klaidų skaičius, tuo mažesni rašymo pasiekimai.

2.2.2.3. Matematinų pasiekimų įvertinimas

Matematinų žinių lygio nustatymui parengtos matematinės užduotys:

1) pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigos (antras etapas) matematinų žinių lygio įvertinimui užduotys keliais variantais parengtos pagal Kiseliovą (2007), Balčytį (2003), Vaičiulienę (2003) (pateikiamos 7- 8 prieduose). Abu matematinų žinių variantai sudaryti iš 4 panašių savo turiniu bei forma užduočių: 1) skaičių sekos iki dešimties užduotis; 2) tekstinis uždavinys dešimties ribose; 3) sudėties ir atimties veiksmų iki dešimties atlikimas; 4) skaičių, bei skaičių, atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dešimties, palyginimas, įrašant ženklą „<“ ar „>“.

2) pirmos klasės antrojo pusmečio (trečias etapas) matematinų žinių lygio įvertinimui užduotys keliais variantais parengtos pagal Kiseliovą ir Kiseliovą (1996) (pateikiamos 9-10 prieduose). Abu matematinų žinių variantai sudaryti iš 5 užduočių, kurios taip pat panašios savo turiniu bei forma: 1) skaičių sekos iki dvylikos užduotis; 2) tekstinis uždavinys dvidešimties ribose; 3) sudėties ir atimties veiksmų iki dešimties atlikimas; 4) skaičių, bei skaičių, atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dešimties, palyginimas, įrašant ženklą „<“ ar „>“; 5) skaičių palyginimas, įrašant reikiamą skaičių bei atlikus sudėties ir atimties veiksmus iki dvidešimties.

Išskirti rezultatų vertinimo kriterijai bei sukurtas vertinimo protokolas (pateikiama 11 ir 12 prieduose).

Matematinų žinių vertinimas:

1) pirmojo pusmečio pabaiga (antras etapas). Kiekviena užduotis vertinama atskirai pagal išskirtus vertinimo kriterijus: 1) už teisingą skaičių seką- 6 balai; 2) gebėjimas savarankiškai spręsti tekstinius uždavinius- 2 balai; 3) veiksmų eilutės atlikimas be klaidų- 8 balai; 4) už skaičių palyginimą - 6 balai; 5) kitos klaidos. Viso testo atlikimas vertinamas, sumuojant ir užrašant teisingus ir klaidingus atsakymus. Už teisingus atsakymus tiriamieji galėjo surinkti didžiausią 22 balų sumą. Daroma prielaida, kad kuo didesnis balas, tuo geresni matematikos pasiekimai.

2) antrasis pusmetis (trečias etapas). Kiekviena užduotis vertinama atskirai pagal išskirtus vertinimo kriterijus: 1) už teisingą skaičių seką- 6 balai; 2) gebėjimas savarankiškai spręsti

tekstinius uždavinius- 2 balai; 3) veikslių eilutės atlikimas be klaidų- 8 balai; 4) už skaičių palyginimą - 6 balai. Vertinant, 4 ir 5 uždutis yra apjungiamos kartu, tad už teisingą palyginimą vaikas gauna iš viso 6 taškus už 4 ir 5 uždutis kartu. Viso testo atlikimas vertinamas, sumuojant ir užrašant teisingus ir klaidingus atsakymus. Teste už teisingus atsakymus tiriamieji galėjo surinkti didžiausią 22 balų sumą. Daroma prielaida, kad kuo didesnis balas, tuo geresni matematikos pasiekimai.

2.2.3. Kiti rodikliai

Vaikų tėvai (globėjai) davė raštišką sutikimą atlikti vaiko tyrimą Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika (Gintilienė ir kt., 2005) ir įvertinti vaiko skaitymo, rašymo bei skaičiavimo pasiekimus, pasirašydami kreipimesi į juos (tėvų sutikimo pavyzdys pateikiamas 13 priede). Tėvai (globėjai) pildė anketą ir SDQ klausimyną (Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), R. Goodman, 1997, 2001). Anketoje tėvai (globėjai) atsakė į klausimus apie: šeimos sudėtį- su kuo vaikas gyvena, kiek vaikų yra šeimoje, kelintas vaikas šeimoje yra tiriamasis; kokiomis kalbomis vaikas kalba namuose; ar vaikas pažįsta raides, kokias raides, ar skaito; ką mėgsta veikti; kokius papildomus ugdymo užsiėmimus vaikas lanko; tėvų išsilavinimą. Tėvų anketos pavyzdys pateikiamas 14 priede.

Auklėtojos (mokytojos) pildė SDQ klausimyną.

2.3. Tyrimo eiga

Tyrimas vyko trimis etapais. Pirmame etape 2007 m. balandžio- gegužės mėnesiais 46 tiriamieji buvo įvertinti vaiko brandumo mokyklai metodika. Uždutys buvo atliekamos su vaiku individualiai, atskiroje patalpoje. Vieno vaiko tyrimo trukmė brandumo mokyklai įvertinimo metodika vidutiniškai - 40 min.

Antrame etape liko 41 tiriamasis. Skaitymo, rašymo bei matematinių užduočių pagalba buvo vertinti vaikų skaitymo ir rašymo, o taip pat matematiniai pasiekimai pirmos klasės pirmojo pusmečio pabaigoje. Tyrimas buvo organizuotas taip, kad visi klasės vaikai rašė tyrėjos parengtą diktantą, sprendė matematikos žinių testą. Tyrėja iš visų klasės vaikų darbų pasirinko ir įvertino tik tuos, kurie dalyvavo pirmajame tyrimų etape. Skaitymo testas su kiekvienu tyrime dalyvavusiu vaiku buvo atliktas individualiai, atskiroje patalpoje. Rašymo pasiekimų testo trukmė vidutiniškai 15 min., skaitymo testo- 8 min., matematinių užduočių atlikimas- 25 min.

Tokia pat eiga vyko ir trečiasis tyrimo etapas. Vaikų skaitymo, rašymo bei matematiniai pasiekimai buvo vertinti pirmos klasės antrajame pusmetyje. Tyrime išliko tas pats tiriamųjų

skaičius- 41. Rašymo pasiekimų testo trukmė vidutiniškai 15 min., skaitymo testo- 5 min., matematinių užduočių atlikimas- 20 min.

2.4. Duomenų tvarkymas

Duomenų tvarkymui naudota SPSS PC 12.0 programos versija.

Įvertinant brandumą mokyklai, buvo sumuojami atskirų brandumo užduočių atsakymų balai ir skaičiuoti kiekvieno rodiklio rezultatų procentai, vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Jie lyginti su brandumo mokyklai kriterijais. Ieškant sąsajų tarp brandumo mokyklai rodiklių ir mokymosi pasiekimų rezultatų, tarp pirmojo ir antrojo pusmečio mokymosi pasiekimų rezultatų skaičiuoti Pearson'o momentinės koreliacijos koeficientai.

Siekiant išsiaiškinti brandumo mokyklai rodiklių prognostines galimybes atlikta daugialypė tiesinė regresija. Nepriklausomi kintamieji - brandumo mokyklai rodikliai, o akademinų pasiekimų rodikliai - priklausomi kintamieji

III. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

3.1. Brandumo mokyklai įvertinimas

Siekiant įvertinti tiriamųjų brandumą mokyklai, buvo skaičiuotas kiekvienos brandumo metodikos dalies užduočių bendras įvertis. Remiantis šiais rodikliais, tiriamieji buvo suskirstyti į du lygius – brandžius ir nebrandžius mokyklai. Brandžių ir nebrandžių mokyklai tiriamųjų pasiskirstymas pagal brandumo mokyklai rodiklius pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė. Brandžių ir nebrandžių mokyklai tiriamųjų pasiskirstymas pagal brandumo mokyklai rodiklius

Brandumo mokyklai lygis	SDQ tėvų varianto bendri sunkumai		SDQ mokytojų varianto bendri sunkumai		CPM		Girdimasis suvokimas		Žmogaus piešinio kopijavimas		Žodyno skalė		Vaiko probleminio elgesio parašas	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Brandūs	36	87,8	38	92,7	26	63,4	24	58,5	20	48,8	30	73,2	35	85,4
Nebrandūs	5	12,2	3	7,3	15	36,6	17	41,5	21	51,2	11	26,8	6	14,6

Kur- SDQ- Galių ir sunkumų klausimynas; CPM- Spalvotosios sudėtingėjančios matricos; N- skaičius; %- procentas

Jei vaiko kiekvienos dalies užduočių atlikimo bendras įvertis atitiko metodikoje išskirtus brandumo įverčius (pagal veikos sritis, tėvų atsakymus į Galių ir sunkumų klausimyno tėvų varianto klausimus, tyrėjo patvirtintus tėvų pateiktus duomenis apie vaikų elgesį) jis laikytas brandžiu mokyklai ir priskirtas prie brandaus mokyklai lygio, ir atvirkščiai, vaiko rezultatui neatitikus minėtų įverčių – jis laikytas nebrandžiu ir priskirtas prie nebrandaus mokyklai lygio.

Kaip matome iš 2 lentelės, pagal elgesio ir emocinių sunkumų bei problemų su bendraamžiais, socialinės ir emocinės funkcijos bei intelektinės veiklos įgūdžių rodiklius, dauguma vaikų praeina brandumo mokyklai kriterijų, o pagal neverbalinių mąstymo funkcijų, kalbinių bei girdimojo suvokimo gebėjimų rodiklius, vaikų, atitinkančių šiuos brandumo kriterijus, jau yra gerokai mažiau, tuo tarpu pagal vizualinės – motorinės veiklos gebėjimų rodiklius, daugiau nei pusė vaikų nepraeina brandumo mokyklai kriterijaus.

Taigi, pagal nustatytus brandumo mokyklai girdimojo suvokimo kriterijus, kaip nebrandūs mokyklai vertinami 17 vaikų, pagal neverbalinio mąstymo gebėjimus – nebrandūs 15, pagal kalbinius gebėjimus – 11 vaikų, tuo tarpu pagal vizualinės – motorinės veiklos gebėjimus kaip nebrandus mokyklai vertinamas 21 vaikas.

Remiantis gautais rezultatais, manytume, kad daliai vaikų, vertinamų kaip nebrandžių mokyklai, būtų tikslinga dar vienus metus lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę, nors įstatymai to ir nenumato.

Apibendrinant brandumo mokyklai įvertinimo rezultatus, nustatyta, kad priešmokyklinio amžiaus vaikų brandumo lygis pagal brandumo mokyklai rodiklius yra nevienodas. Dauguma tirtų vaikų socialine emocine kompetencija yra pasirengę mokyklai, tuo tarpu pažintine – kognityvine – nėra pasirengę akademinėi veiklai mokykloje.

3.2. Brandumo mokyklai ir skaitymo pasiekimų rodiklių sąsajos

Siekiant išanalizuoti ryšį tarp brandumo mokyklai ir skaitymo pasiekimų, buvo skaičiuoti brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai, bei brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai.

Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai (r)

	Dvejoja, svyruoja	Neperskaitė žodžio	Neteislingai ištarė (perskaitė)	Skaitymo laikas (s)	Bendras skaitymo klaidų skaičius
SDQ T bendri sunkumai	-0,239	0,427*	0,020	0,159	0,418*
SDQ T poveikio skalė	0,041	0,310*	0,094	0,280	0,325*
SDQ M bendri sunkumai	0,038	0,448*	0,129	0,518*	0,469*
SDQ M poveikio skalė	0,260	0,361*	0,100	0,452*	0,384*
CPM balas	0,063	-0,126	-0,086	-0,181	-0,140
Girdimojo suvokimo balas	-0,175	-0,442*	-0,191	-0,528*	-0,468*
Žmogaus piešinio balas	0,101	0,538*	-0,049	0,567*	0,516*
Žodyno balas	-0,233	-0,338*	0,047	-0,321*	-0,320*
Probleminio elgesio aprašo balas	0,091	0,306	0,124	0,359*	0,331*

Kur- SDQ- Galių ir sunkumų klausimynas; CPM- Spalvotosios sudėtingėjančios matricos;

* - statistiškai reikšmingas skirtumas (p < 0,05)

Kaip matyti iš 3 lentelės pateiktų koreliacijos koeficientų, beveik visi brandumo mokyklai rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja su bendru skaitymo klaidų skaičiumi. Tik Spalvotųjų

sudėtingėjančių matricų balas ir bendras skaitymo klaidų skaičius koreliuoja nereikšmingai. Analizuojant skaitymo pasiekimų atskirus rodiklius, galime išvelgti tendenciją, kad labiausiai su brandumo rodikliais siejasi dvi skaitymo ypatybės – kai *vaikas iš viso tekste neatpažįsta žodžio ir jo negali perskaityti* ir *lėtas skaitymo tempas*. Tuo tarpu *dvejojimas prieš perskaitant žodį ar neteisingas atskirų žodžių tarimas* nesisieja nė su vienu iš brandumo rodiklių. Manytume, kad šias tendencijas galime aiškinti pirmos klasės vaikų mokymosi ypatumais. Pirmajame pusmetyje vaikai susipažįsta su raidėmis ir pradeda jungti jas į žodžius, todėl daugumai jų yra būdingas dvejojimas, svyravimas prieš perskaitant žodį. Kita vertus pasitaiko ir labai daug skaitymo klaidų, kai vaikas neteisingai ištaria skaitoma žodį, sukeisdamas raides ar jas iš viso praleisdamas. Taigi, šie skaitymo ypatumai yra būdingi visiems vaikams, todėl ir sąsajų su brandumo rodikliais nėra gauta.

Reikėtų atkreipti dėmesį į *žmogaus piešinio* ir *skaitymo klaidų* bei *skaitymo laiko* aukštas koreliacijas. Skaitymo įgūdžių formavimuisi ypač svarbu, kad vaikas atpažintų raides, susietų jas su garsu ir visas šis procesas turi vykti pakankamai sparčiai – t.y. būtini regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai. Žmogaus piešinys iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vizualinius – motorinius vaiko gebėjimus.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *girdimojo suvokimo* ir skaitymo klaidų bei laiko – kuo geresni vaiko girdimojo suvokimo gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro klaidų ir tuo didesnis jo skaitymo tempas. Kadangi skaitymo įgūdžiams formuotis yra būtinas girdimasis suvokimas, tai ši sąsaja rodo, kad vaiko turimi girdimojo suvokimo gebėjimai iki mokyklos yra labai svarbūs jam mokantis skaityti mokykloje.

Kiek netikėtai gautas ryšys tarp tėvų ir auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir skaitymo klaidų. Tokius rezultatus galime aiškinti dvejopai: iš vienos pusės, vaiko patiriami psichologiniai sunkumai gali būti didelis stabdis kaupti žinias, formuoti įgūdžius mokyklinėje aplinkoje. Iš kitos pusės, tokį rezultatą galėjo įtakoti pats užduoties atlikimas. Skaitymo užduotis buvo atliekama individualiai, o tai nerimastingiems, elgesio ar emocinių sunkumų turintiems vaikams galėjo sukelti papildomą stresą, kuris pasireiškė didesniu skaitymo klaidų kiekiu ir lėtesniu skaitymu.

Norėdami įvertinti, kiek vaiko pasirengimas mokyklai siejasi su tolesniais jo pasiekimais pirmoje klasėje, skaičiavome koreliacijos koeficientus tarp brandumo rodiklių ir vaiko skaitymo pasiekimų įverčių antrajame pirmos klasės pusmetyje. Jie pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai (r)

	Dvejoja, svyruoja	Neperskaitė žodžio	Neteisingai ištarė (perskaitė)	Skaitymo laikas (s)	Bendras klaidų skaičius
--	-------------------	--------------------	--------------------------------	---------------------	-------------------------

SDQ T bendri sunkumai	-0,110	0,430*	-0,063	0,278	0,341*
SDQ T poveikio skalė	-0,083	0,405*	-0,020	0,217	0,336*
SDQ M bendri sunkumai	0,142	0,394*	0,022	0,427*	0,397*
SDQ M poveikio skalė	0,038	0,507*	0,043	0,394*	0,476*
CPM balas	-0,171	-0,144	0,022	-0,135	-0,171
Girdimojo suvokimo balas	-0,215	-0,211	-0,433*	-0,410*	-0,355*
Žmogaus piešinio balas	0,069	0,392*	0,140	0,514*	0,405*
Žodyno balas	-0,113	-0,252	-0,188	-0,215	-0,303*
Probleminio elgesio aprašo balas	0,009	0,068	0,157	0,238	0,102

Kur- SDQ- Galių ir sunkumų klausimynas; CPM- Spalvotosios sudėtingėjančios matricos;

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

4 lentelės tęsinys

Kaip matyti iš 4 lentelės koreliacijos koeficientų, *beveik visų brandumo mokyklai dalių* rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja su *bendru skaitymo klaidų skaičiumi*. Tik *Spalvotųjų sudėtingėjančių matricių* ir *Probleminio elgesio aprašo* rodikliai ir bendras skaitymo klaidų skaičius koreliuoja nereikšmingai. Analizuojant skaitymo pasiekimų atskirus rodiklius, galime išvengti tendenciją, kad labiausiai su brandumo rodikliais siejasi trys skaitymo ypatybės – kai vaikas *iš viso tekste neatpažįsta žodžio ir jo negali perskaityti, neteisingai išitaria (perskaito) žodį ir lėtas skaitymo tempas*. Tuo tarpu *dvejojimas, svyravimas* prieš perskaitant žodį nesisieja nė su vienu iš brandumo rodiklių. Manytume, kad šias tendencijas galime aiškinti pirmos klasės vaikų mokymosi ypatumais. Pirmajame pusmetyje vaikai susipažįsta su raidėmis ir pradeda jungti jas į žodžius, todėl daugumai jų yra būdingas dvejojimas, svyravimas prieš perskaitant žodį. Taigi, šie skaitymo ypatumai yra būdingi visiems vaikams, todėl ir sąsajų su brandumo rodikliais nėra gauta.

Derėtų atkreipti dėmesį į *žmogaus piešinio* ir *skaitymo laiko* aukštą koreliaciją bei vidutinę koreliaciją su *skaitymo klaida „neperskaitė žodžio“*. Skaitymo įgūdžių formavimuisi ypač svarbu, kad vaikas atpažintų raides, susietų jas su garsu, čia yra būtini regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai. Vizualiniai – motoriniai vaiko gebėjimai yra vertinami *Žmogaus piešiniu* iš brandumo mokyklai metodikos. Kita vertus pasitaiko ir labai daug skaitymo klaidų, kai vaikas neteisingai išitaria skaitoma žodį, sukeisdamas raides ar jas iš viso praleisdamas. Silpnesnę, palyginus su pirmuoju, antrojo pusmečio *žmogaus piešinio* ir *neperskaityto, neatpažinto žodžio* sąsają manytume, galima aiškinti tuo, kad skaitymas antrajame pusmetyje, tekstams tampant sudėtingesniems, iš vaiko reikalauja ne tik vizualinių- motorinių, bet ir daugiau girdimojo suvokimo gebėjimų.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *girdimojo suvokimo* ir skaitymo klaidos „*neteisingai ištarė (perskaitė)*“ bei skaitymo laiko – kuo geresni vaiko girdimojo suvokimo gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro klaidų ir tuo didesnis jo skaitymo tempas. Kadangi skaitymo įgūdžiams formotis yra būtinas girdimasis suvokimas, tai šis ryšys rodo, kad vaiko turimi girdimojo suvokimo gebėjimai iki mokyklos yra labai svarbūs jam mokantis skaityti mokykloje.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp tėvų ir auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir skaitymo klaidų. Manytume, kad tie patys veiksniai skaitymo klaidų kiekiui bei lėtesniam skaitymui yra reikšmingi abiejuose pusmečiuose.

3.3. Brandumo mokyklai ir rašymo pasiekimų rodiklių sąsajos

Siekiant išanalizuoti ryšį tarp brandumo mokyklai ir rašymo pasiekimų, buvo skaičiuoti brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai, bei brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai.

Pirmojo pirmos klasės pusmečio brandumo mokyklai rodiklių ir raidžių formavimo, rašymo klaidų rodiklių koreliacijos koeficientai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai (r)

	Raidžių formav.	Ilgųjų balsių keitimas	Trump. balsių keitimas	Balsių praleidimas	Prieb. praleidimas	Žodžių praleidimas	Skiemenų praleidimas	Raidžių sukeitimas	Nereikal. žodžių priraš.	Didž. r. sak, pr. raš.	Didž. r. sak, vid. raš.	Kitos klaidos	Bendras raš. kl. skč.
SDQ T bendri sunkumai	0,473*	0,126	0,163	0,296	0,272	0,163	0,353*	0,391*	0,391*	0,068	0,140	0,009	0,401*
SDQ T poveikio skalė	0,390*	-0,111	-0,063	0,429*	0,193	-0,063	0,195	0,511*	0,267	-0,063	0,208	0,186	0,339*
SDQ M bendri sunkuma	0,385*	0,125	0,261	0,517*	0,345*	0,261	0,441*	0,388*	0,400*	-0,178	0,347*	-0,204	0,506*
SDQ M poveikio skalė	0,361*	-0,196	-0,050	0,690*	0,260	-0,050	0,293	0,530*	0,447*	-0,050	0,394*	-0,111	0,443*
CPM balas	-0,036	-0,186	-0,070	-0,221	-0,202	-0,070	-0,147	-0,244	-0,022	-0,017	-0,366*	-0,254	-0,338*
Girdimojo suvokimo balas	-0,458*	0,160	-0,322*	-0,243	-0,232	-0,322*	-0,351*	-0,335*	-0,268	0,029	-0,278	-0,007	-0,353*
Žmogaus piešinio balas	0,527*	-0,068	0,328*	0,461*	0,472*	0,328*	0,445*	0,451*	0,429*	0,266	0,431*	-0,026	0,562*
Žodyno Balas	-0,485*	-0,058	-0,213	-0,374*	-0,281	-0,213	-0,370*	-0,283	-0,250	-0,172	-0,219	-0,224	-0,430*
Probleminio elgesio balas	0,459*	0,116	0,344*	0,215	0,280	0,344*	0,316*	0,080	0,192	0,264	0,346*	-0,022	0,367*

Kur- SDQ- Galių ir sunkumų klausimynas; CPM- Spalvotosios sudėtingėjančios matricos; Didž. r. sak, pr. raš.- didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas; Didž. r. sak, vid. raš.- didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas; Bendras raš. kl. skč.- bendras rašymo klaidų skaičius;

* - statistiškai reikšmingas skirtumas (p < 0,05)

Kaip matyti iš 5 lentelės koreliacijos koeficientų, *visi brandumo mokyklai* rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja su *bendru rašymo klaidų skaičiumi*. Analizuojant rašymo pasiekimų atskirus rodiklius, galime išvelgti tendenciją, kad labiausiai su brandumo rodikliais siejasi keletas rašymo ypatybių – kai vaikas *formuoja raides, praleidžia balsius, žodžius, skiemenis, sukeičia raides žodyje, prirašo nereikalingų raidžių* bei *sakinio viduryje rašo didžiąją raidę*,

Tuo tarpu *ilgųjų balsių keitimas, didžiosios raidės sakinio pradžioje nerašymas* ir *kitos klaidos* nesisieja nė su vienu iš brandumo rodiklių. Manytume, kad šias tendencijas galime aiškinti pirmos klasės vaikų mokymosi ypatumais. Pirmajame pusmetyje vaikai susipažįsta su raidėmis ir pradeda jungti jas į žodžius, mokosi iš klausos atskirti kalbos garsus, nesudėtingus žodžius su balsiais ir dvibalsiais bei juos užrašyti. Pradėti sakinį didžiąja raide yra viena iš pirmųjų išmoktų vaiko taisyklių. Vėliau, vaikui mokantis, sakiniai tampa sudėtingesni, juose atsiranda daugiau priebalsių, ilgųjų ir trumpųjų balsių, mokomasi didžiąja raide rašyti vardą. Šie įgūdžiai formuojasi gana lėtai, be to šio amžiaus vaikas dar nepajėgia įsigilinti į kalbos reiškinius ir stengiasi daug ką tiesiog įsiminti ir tuomet daro daug rašymo klaidų. Taigi, šie rašymo ypatumai yra būdingi visiems vaikams, todėl ir sąsajų su brandumo rodikliais nėra gauta.

Reikėtų atkreipti dėmesį į *žmogaus piešinio* ir rašymo klaidų vidutinę reikšmingą koreliaciją. Rašymo formavimuisi yra reikalinga, kad vaikas ne tik atpažintų raides, susietų jas su garsu, bet ir užrašytų jas. Tam reikalingi fiziniai ypatumai – išlavėję smulkieji plaštakos raumenys bei išsivystęs akies obuolys, kurie šio amžiaus vaikams yra ne visai išsivystę. Todėl pirmokams dar sunku atlikti tikslūs, koordinuotus pirštų ir riešo judesius, tiksliai gali suvokti raides, jų pasvirimo kampą ir dydį. Pagal mūsų gautus rezultatus šie regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai dar neišlavėję ir įtakoja vaiko rašymo užduočių atlikimą. Žmogaus piešinys iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vaiko vizualinę – motorinę veiklą.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *žodyno skalės* ir rašymo klaidų – kuo geresni vaiko kalbiniai gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro rašymo klaidų. Kadangi rašymo įgūdžiams formuoti yra būtini kalbiniai gebėjimai, tai ši sąsaja rodo, kad vaiko turimas gebėjimas kaupti informaciją, sąvokų bei gramatinės struktūros formavimosi ypatumai iki mokyklos yra pakankamai svarbūs jam mokantis rašyti mokykloje.

Gautas ryšys tarp auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir rašymo klaidų. Tokius rezultatus galime aiškinti dvejopai: iš vienos pusės, vaiko patiriami psichologiniai sunkumai gali būti didelis stabdis kaupti žinias, formuoti įgūdžius mokyklinėje aplinkoje. Iš kitos pusės, tokį rezultatą galėjo įtakoti tyrėjo asmuo. Nors rašymo užduotis buvo atliekama kartu su visais, visgi naujo žmogaus buvimas klasės aplinkoje nerimastingiems, elgesio ar emocinių sunkumų turintiems vaikams galėjo sukelti papildomą stresą, kuris pasireiškė didesniu rašymo klaidų kiekiu.

Antrojo pirmos klasės pusmečio brandumo mokyklai rodiklių ir raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai (r)

	Raidžių formav.	Ilgųjų balsių keitimas	Trump. balsių keitimas	Balsių praleidimas	Prieb. praleidimas	Žodžių praleidimas	Skiemenų praleidimas	Raidžių sukeitimas	Nereikal. žodžių priraš.	Didž. r. sak, pr. raš	Didž. r. sak, vid. raš.	Kitos klaidos	Bendras raš. kl. skč.
SDQ T bendri sunkumai	0,344*	0,118	0,022	0,264	0,323*	0,315*	0,231	-0,206	-0,116	0,201	0,369*	0,351*	0,319*
SDQ T poveikio skalė	0,111	-0,084	-0,016	0,162	0,253	0,453*	0,346*	-0,185	0,155	0,287	0,451*	0,147	0,262
SDQ M bendri sunkuma	0,374*	0,144	0,404*	0,385*	0,414*	0,415*	0,544*	-0,191	0,288	0,199	0,386*	0,394*	0,479*
SDQ M poveikio skalė	0,289	-0,039	0,336*	0,260	0,388*	0,676*	0,646*	-0,149	0,491*	0,133	0,685*	0,211	0,440*
CPM balas	-0,151	-0,050	-0,120	-0,071	-0,091	-0,125	-0,226	-0,171	-0,138	-0,048	-0,151	-0,176	-0,174
Girdimojo suvokimo balas	-0,272	-0,321*	-0,208	-0,337*	-0,361*	-0,138	-0,315*	-0,082	-0,187	-0,159	-0,186	-0,299	-0,392*
Žmogaus piešinio balas	0,602*	0,469*	0,210	0,437*	0,440*	0,317*	0,443*	0,074	0,291	0,313*	0,382*	0,536*	0,584*
Žodyno balas	-0,242	-0,100	0,057	-0,126	-0,235	-0,272	-0,320*	-0,089	-0,139	-0,176	-0,417*	-0,288	-0,301
Probleminio elgesio balas	0,353*	0,335*	0,321*	0,107	0,130	0,164	0,181	-0,209	0,302	0,416*	0,165	0,447*	0,340*

Kur- SDQ- Galių ir sunkumų klausimynas; CPM- Spalvotosios sudėtingėjančios matricos; Didž. r. sak, pr. raš.- didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas; Didž. r. sak, vid. raš.- didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas; Bendras raš. kl. skč.- bendras rašymo klaidų skaičius;

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matyti iš 6 lentelės koreliacijos koeficientų, beveik visi brandumo mokyklai rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja su bendru rašymo klaidų skaičiumi. Tik Spalvotųjų sudėtingėjančių matricių, Žodyno ir Galių ir sunkumų klausimyno tėvų varianto poveikio skalės balas ir bendras rašymo klaidų skaičius koreliuoja nereikšmingai. Analizuojant rašymo pasiekimų atskirus rodiklius, galime išvelgti tendenciją, kad labiausiai su brandumo rodikliais siejasi keletas rašymo ypatybių – kai vaikas formuoja raides, praleidžia balsius, žodžius, skiemenis, prirašo nereikalingų raidžių bei sakinio viduryje rašo didžiąją raidę.

Tuo tarpu nė su vienu iš brandumo rodiklių nesisieja raidžių žodyje sukeitimas. Manytume, kad šias tendencijas galime aiškinti pirmos klasės vaikų būdingais mokymosi ypatumais – tai yra pirmokams dažnai pasitaikančios neatidumo klaidos, kurios vėliau yra išaugamos.

Reikėtų atkreipti dėmesį į žmogaus piešinio ir rašymo klaidų aukštą reikšmingą koreliaciją. Rašymo formavimuisi yra reikalinga, kad vaikas ne tik atpažintų raides, susietų jas su garsu, bet ir užrašytų jas. Tam reikalingi regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai, kurie šiame amžiuje dar

nepakankamai išlavėję ir įtakoja vaiko rašymo užduočių atlikimą. Žmogaus piešinys iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vizualinius – motorinius vaiko gebėjimus.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *žodyno skalės* ir rašymo klaidų – kuo geresni vaiko kalbiniai gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro rašymo klaidų. Kadangi rašymo įgūdžiams formuotis yra būtini kalbiniai gebėjimai, tai ši sąsaja rodo, kad vaiko turimi kalbiniai gebėjimai iki mokyklos yra pakankamai svarbūs jam mokantis rašyti mokykloje.

Vėlgi galime atkreipti dėmesį į reikšmingą ryšį tarp auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir rašymo klaidų. Manytume, kad tie patys veiksniai yra svarbūs tiek pirmajame, tiek antrajame pusmečiuose.

3.4. Brandumo mokyklai ir matematinių pasiekimų rodiklių sąsajos

Siekiant išanalizuoti ryšį tarp brandumo mokyklai rodiklių ir matematinių pasiekimų, buvo skaičiuoti brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio matematinių žinių koreliacijos koeficientai, bei brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio matematinių žinių koreliacijos koeficientai.

Pirmojo pirmos klasės pusmečio brandumo mokyklai rodiklių ir matematinių žinių koreliacijos koeficientai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės pirmojo pusmečio matematinių žinių koreliacijos koeficientai (r)

	Skaičių seka	Tekstinis uždavinys	Veiksmų eilutė	Skaičių palyginamas
SDQ T bendri sunkumai	-0,320*	-0,155	0,006	-0,040
SDQ T poveikio skalė	-0,317*	-0,031	-0,015	-0,175
SDQ M bendri sunkumai	-0,227	-0,078	0,089	-0,176
SDQ M poveikio skalė	-0,407*	-0,097	-0,017	-0,185
CPM balas	0,209	0,222	0,265	0,485*
Girdimojo suvokimo balas	0,080	0,192	0,262	0,363*
Žmogaus	-0,067	-0,352*	-0,199	-0,447*

piešinio balas				
Žodyno balas	0,199	0,241	0,108	0,468*
Probleminio elgesio balas	0,123	-0,233	-0,089	-0,380*

* – statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

7 lentelės tęsinys

Kaip matyti iš 7 lentelės pateiktų koreliacijos koeficientų, daugiausiai brandumo mokyklai rodiklių statistiškai reikšmingai koreliuoja su *skaičių palyginimo* rodikliais.

Reikėtų atkreipti dėmesį į *Spalvotųjų sudėtingėjančių matricų* aukštas koreliacijas su *skaičių palyginimu*. Norint palyginti skaičius, reikia žinoti skaičių ir skaičiavimo taisykles, suvokti sąvokas „daugiau“, „mažiau“, kas daugumai šio amžiaus vaikų yra sunku. Antrajame pusmetyje tokio tipo užduotims sudėtingėjant, jų atlikimas reikalauja darbinės atminties (išlaikyti tarpinius rezultatus atmintyje) bei dėmesio įgūdžių – t.y. būtini kognityviniai gebėjimai. Spalvotosios matricos iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vaiko neverbalinio mąstymo gebėjimus.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *žmogaus piešinio* ir *tekstinio uždavinio* bei skaičiaus *palyginimo* – kuo geresni vizualiniai- motoriniai gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro aritmetinių klaidų, tuo geriau palygina skaičius. Matematinių įgūdžių formavimuisi ypač svarbu, kad vaikas atpažintų skaičius, susietų juos su garsu ir visas šis procesas turi vykti pakankamai sparčiai – t.y. būtini regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai. Žmogaus piešinys iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vizualinius – motorinius vaiko gebėjimus.

Kiek netikėtai gautas ryšys tarp tėvų ir auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir skaičių sekos. Tokius rezultatus galime aiškinti dvejopai: iš vienos pusės, vaiko patiriami psichologiniai sunkumai gali būti didelis stabdis kaupti aritmetines žinias, formuoti skaičiavimo įgūdžius mokyklinėje aplinkoje. Iš kitos pusės, tokį rezultatą galėjo įtakoti elgesio ar emocinių sunkumų turintiems, nerimastingiems vaikams būdingas prastas dėmesio sukaupimas, kuris pasireiškė mažesniu skaičių sekos teisingų atsakymų skaičiumi.

Norėdami įvertinti, kiek vaiko pasirengimas mokyklai siejasi su tolesniais jo matematiniais pasiekimais pirmoje klasėje, skaičiavome koreliacijos koeficientus tarp brandumo rodiklių ir vaiko matematinių žinių įverčių antrajame pirmos klasės pusmetyje. Jie pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. Brandumo mokyklai rodiklių ir pirmos klasės antrojo pusmečio matematinių žinių koreliacijos koeficientai (r)

	Skaičių seka	Tekstinis uždavinys	Veiksmų eilutė	Skaičių palyginamas
--	--------------	---------------------	----------------	---------------------

SDQ T bendri sunkumai	-0,451*	-0,080	-0,280	-0,142
SDQ T poveikio skalė	-0,451*	-0,132	-0,331*	-0,290*
SDQ M bendri sunkumai	-0,341*	-0,123	-0,101	-0,098
SDQ M poveikio skalė	-0,539*	-0,250	-0,192	-0,030
CPM balas	0,149	-0,024	0,319*	0,362*
Girdimojo suvokimo balas	0,099	0,377*	0,262	0,264
Žmogaus piešinio balas	-0,266	-0,314*	-0,245	-0,199
Žodyno balas	0,336*	-0,004	0,185	0,116
Probleminio elgesio balas	0,016	-0,085	-0,203	-0,084

* – statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

8 lentelės tęsinys

Kaip matyti iš 8 lentelės pateiktų koreliacijos koeficientų, *Spalvotųjų sudėtingėjančių matricių* rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja su *veiksmų eilutės ir skaičių palyginimo* rodikliais. Norint palyginti skaičius, reikia žinoti skaičių ir skaičiavimo taisykles, suvokti sąvokas „daugiau“, „mažiau“, kas daugumai šio amžiaus vaikų yra sunku. Antrajame pusmetyje tokio tipo užduotims sudėtingėjant, jų atlikimas reikalauja darbinės atminties (išlaikyti tarpinius rezultatus atmintyje) bei dėmesio įgūdžių – t.y. būtini kognityviniai gebėjimai. Spalvotosios sudėtingėjančios matricos iš brandumo mokyklai metodikos kaip tik ir vertina vaiko neverbalinio mąstymo gebėjimus.

Gautas pakankamai stiprus ryšys tarp *žmogaus piešinio, girdimojo suvokimo* ir *tekstinio uždavinio* rodiklių – kuo geresni vizualiniai- motoriniai bei girdimojo suvokimo gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro aritmetinių klaidų, tuo geriau sprendžia tekstinius uždavinius. Sprendžiant šias užduotis, vaikams patiems reikėjo perskaityti sąlygą. Pirmajame pusmetyje sąlyga buvo labai trumpa ir nesudėtinga, tuo tarpu kitame etape pateikta sąlyga buvo sudėtingesnė ir vien dėl skaitymo (dėmesio, atminties), bet ne skaičiavimo ypatumų, vaikai galėjo daryti daugiau klaidų. Matematinų įgūdžių formavimuisi yra svarbu, kad vaikas atpažintų skaičius, susietų juos su garsu ir visas šis procesas turi vykti pakankamai greitai – tam yra būtini regimojo suvokimo ir apdorojimo gebėjimai.

Gautą ryšį tarp tėvų ir auklėtojų vertintų vaikų *elgesio/emocinių sunkumų* ir *skaičių sekos* rezultatų, manytume, galime aiškinti tais pačiais veiksniais kaip ir pirmajame pusmetyje.

3.5. Pirmojo ir antrojo pusmečio pasiekimų įvertinimo sąsajos

Siekiant išanalizuoti ryšį tarp pirmojo ir antrojo pusmečio akademinių žinių įvertinimo, skaičiuoti pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai, pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai bei pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai.

Pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai pateikiami 9 lentelėje.

9 lentelė. Pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s) koreliacijos koeficientai (r)

2 pusmetis 1 pusmetis	Dvejoja, svyruoja	Neperskaitė žodžio	Neteisingai ištara (perskaitė)	Skaitymo laikas (s)	Bendras skaitymo klaidų skaičius
Dvejoja, svyruoja	0,124				
Neperskaitė žodžio		0,769*			
Neteisingai ištara (perskaitė)			0,464*		
Skaitymo laikas(s)				0,808*	
Bendras klaidų skaičius					0,851*

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matyti iš 9 lentelės, pirmo ir antro pusmečio *beveik visos skaitymo klaidos ir skaitymo laikas (s)* statistiškai reikšmingai koreliuoja tarpusavyje. Didžiausios koreliacijos yra tarp abiejų pusmečių *skaitymo laiko (s)*, *bendro skaitymo klaidų skaičiaus*, skaitymo klaidos „*neperskaitė žodžio*“. Tekste atpažinti žodį ir jį perskaityti, bei aplamai skaitymo įgūdžiams formotis, yra svarbus dėmesys, ypač svarbu, kad vaikas atpažintų raides, susietų jas su garsu ir visas šis procesas turi vykti pakankamai sparčiai tiek pirmajame, tiek antrajame pusmečiuose. Be to, šiuos rezultatus galima aiškinti remiantis pirmos klasės vaikų mokymosi ypatumais: pirmiausia, iš pradinuko pradžioje reikalaujama išlaikyti normalų skaitymo tempą, kuris leidžia vėliau pereiti prie greičio, būdingo balsu skaitančiam suaugusiam žmogui. Vėliau, mokantis, įvedami triskiemeniai žodžiai, kuriuos vaikas dažnai skaito skiemenuodamas, tuo ilgindamas skaitymo laiką. Todėl galime teigti,

kad tiek žodžio atpažinimo ir perskaitymo, tiek skaitymo tempo įgūdžiai yra dar nesusiformavę (formuojasi pakankami lėtai) ir įtakoja vaiko skaitymo užduočių atlikimą.

Mažiausia koreliacija gauta tarp abiejų pusmečių skaitymo klaidos „*neteisingai ištarė (perskaitė)*“. Tokį rezultatą galėjo sąlygoti pirmos klasės vaikų mokymosi ypatumų ir vaiko gebėjimų sąveika. Dažniausiai pirmokų pasitaikančios skaitymo klaidos – raidžių (garsų) praleidimas ir sukeitimas – yra dėl neišlavėjusios fonetinės klausos. Be to, labai daug skaitymo klaidų, kai vaikas neteisingai ištaria skaitoma žodį, sukeičia raides ar jas iš viso praleidžia, sąlygoja dėmesio stoka.

Statistiškai nereikšminga koreliacija yra tarp abiejų pusmečių skaitymo klaidos „*dvejoja, svyruoja*“. Manytume, kad šią tendenciją galime aiškinti pirmos klasės vaikų mokymosi bei užduoties atlikimo ypatumais. Pirmajame pusmetyje vaikai susipažįsta su raidėmis ir pradeda jungti jas į žodžius, todėl daugumai jų yra būdingas dvejojimas, svyravimas prieš perskaitant žodį. Be to, antrajame pusmetyje tekstas buvo sudėtingesnis, ir vien dėl to vaikai galėjo daryti daugiau klaidų. Kita vertus, tokį rezultatą galėjo įtakoti pats užduoties atlikimas, nes skaitymo užduotis buvo atliekama individualiai, o tai nerimastingiems, elgesio ar emocinių sunkumų turintiems vaikams galėjo sukelti papildomą stresą, kuris ir pasireiškė dvejojimu.

Apibendrinus galime teigti, jog skaitymo gebėjimai išlieka gana pastovūs vaikui mokantis. Todėl ankstyvame amžiuje atsirandančios skaitymo įgūdžių spragos, gana sunkiai yra užpildomos vėlesnėse klasėse.

Norėdami įvertinti, kiek siejasi vaiko rašymo pasiekimai tarp pirmojo ir antrojo pirmos klasės pusmečių, skaičiavome koreliacijos koeficientus tarp pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų. Jie pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė. Pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio raidžių formavimo, rašymo klaidų koreliacijos koeficientai (r)

1 pusmetis	Raidžių formav.	Ilgųjų balsių keitimas	Trump. balsių keitimas	Balsių praleidimas	Prieb. praleidimas	Žodžių praleidimas	Skiemenų praleidimas	Raidžių sukeitimas	Nereikal. žodžių priraš.	Didž. r. sak, pr. raš.	Didž. r. sak, vid. raš.	Kitos klaidos	Bendras raš. kl. skč.
2 pusmetis													
Raidžių formav.	0,608*												
Ilgųjų balsių keitimas		0,290											
Trump. balsių keitimas			-0,074										
Balsių praleidimas				0,493*									
Prieb. praleidimas					0,524*								

Žodžių praleidimas						-0,064							
Skiemenų praleidimas							0,577*						
Raidžių sukeitimas								-0,005					
Nereikal.. žodžių priraš. Didž. r. sak, pr. raš. Didž. r. sak, vid. raš. Kitos klaidos Bendras rašymo kl. skč.								0,230		0,319*		0,526*	-0,130
													0,745*

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

10 lentelės tęsinys

Iš 10 lentelės, matome, kad didesnė dalis abiejų pusmečių rašymo rodiklių statistiškai reikšmingai koreliuoja tarpusavyje. Didžiausia koreliacija yra tarp abiejų pusmečių *bendro klaidų skaičiaus*. Vidutinė koreliacija gauta tarp abiejų pusmečių *raidžių formavimo*, rašymo klaidų „*didžiosios raidės sakinio viduryje rašymas*“, „*priebalsių praleidimas*“, „*skiemenu praleidimas*“ rodiklių. *Raidžių formavimui* bei bendrai *rašymo įgūdžiams* yra reikalingi išlavėję smulkieji plaštakos raumenys, kurie šio amžiaus vaikams yra išsivystę silpnai, todėl jiems dar sunku atlikti tikslūs, koordinuotus pirštų ir riešo judesius. Be to dėl penkerių–septynerių metų vaikų palyginti silpnų raumenų, akies obuolys yra ne visai išsivystęs, dėl ko vaikas dar ne visada tiksliai gali suvokti raides, jų pasvirimo kampą ir dydį. Pagal mūsų gautus rezultatus šie vizualiniai- motoriniai įgūdžiai dar neišlavėję, išlieka pastovūs ir įtakoja vaiko rašymo užduočių atlikimą. Pirmajame pusmetyje vaikai dažniausiai mokosi iš klausos atskirti kalbos garsus, nesudėtingus žodžius su balsiais ir dvibalsiais bei juos užrašyti. Pradėti sakinį didžiąja raide yra viena iš pirmųjų išmokytų vaiko rašybos taisyklių. Vėliau, vaikui mokantis, sakiniai tampa sudėtingesni, juose atsiranda daugiau priebalsių, ilgųjų ir trumpųjų balsių, mokomasi didžiąja raide rašyti vardą. Šie įgūdžiai formuojasi gana lėtai, be to šio amžiaus vaikas dar nepajėgia įsigilinti į kalbos reiškinius ir stengiasi daug ką tiesiog įsiminti ir tuomet daro daug rašymo klaidų.

Mažiausia koreliacija gauta tarp abiejų pusmečių rašymo klaidų „*didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas*“ bei „*balsių praleidimas*“. Tokius rezultatus galima paaiškinti pradinukams būdingais ypatumais, kuomet tai gali būti pirmokams dažnai pasitaikančios neatidumo klaidos, kurios vėliau yra išaugamos.

Reikėtų atkreipti dėmesį į šias statistiškai nereikšmingas abiejų pusmečių rašymo klaidų „*ilgųjų balsių keitimas*“, „*trumpųjų balsių keitimas*“, „*žodžių praleidimas*“, „*raidžių sukeitimas*“, „*nereikalingų raidžių prirašymas*“, „*kitos klaidos*“ rodiklių koreliacijas. Manytume, kad šią

tendenciją galima aiškinti dvejopai: iš vienos pusės, pradinukams būdingais ypatumais, nes tai yra pirmokams dažnai pasitaikančios neatidumo klaidos, kurios vėliau yra išaugamos. Iš kitos pusės, tokį rezultatą galėjo įtakoti vaiko girdimojo suvokimo gebėjimo ypatumai- užrašyti reikalingas raides, nepraleisti žodžių, nesukeisti ilgųjų bei trumpųjų balsių, reikalauja, kad vaikas jas skirtų iš klausos, suvoktų ir užrašytų. Be to manytume, galima ir vizualinių- motorinių gebėjimų įtaka – šio amžiaus vaikų smulkioji motorika, bei regimasis suvokimas ir apdorojimas dar vystosi.

Apibendrinant, remiantis gautais rezultatais, galime teigti, jog rašymo gebėjimai išlieka gana pastovūs vaikui mokantis. Todėl ankstyvame amžiuje atsirandančios rašymo įgūdžių spragos, gana sunkiai yra užpildomos vėlesniuose klasių lygiuose.

Pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė. Pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų koreliacijos koeficientai (r)

1 pusmetis 2 pusmetis	Skaičių seka	Tekstinis uždavinys	Veiksmų eilutė	Skaičių palyginamas
Skaičių seka	0,834*			
Tekstinis uždavinys		0,357*		
Veiksmų eilutė			0,718*	
Skaičių palyginamas				0,620*

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matome iš 11 lentelės, pirmo ir antro pusmečio *visų matematinių užduočių* rodikliai statistiškai reikšmingai koreliuoja tarpusavyje. Didžiausios koreliacijos yra tarp abiejų pusmečių *skaičių sekos ir veiksmų eilutės* užduočių. Skaičių sekos užduotys vaikams yra pakankamai lengvos ir iš jų reikalauja paprasto skaičių žinojimo tiek pirmajame, tiek antrajame pusmečiuose. Todėl galime teigti, kad šie įgūdžiai susiformuoja pakankami greitai ir yra išlaikomi. Veiksmų eilutei atlikti reikalingos mintinės operacijos, kurios iš vaiko reikalauja dėmesio, darbinės atminties (išlaikyti tarpinius rezultatus atmintyje), skaičių ir skaičiavimo taisyklių žinojimo. Vaikui mokantis tokio tipo užduotys sudėtingėja, tačiau pagal mūsų gautus rezultatus, šie susiformavę (arba nesusiformavę) įgūdžiai ir gebėjimai išlieka pastovūs ir įtakoja vaiko matematinių užduočių atlikimą.

Vidutinė koreliacija gauta tarp abiejų pusmečių *skaičių palyginimo* užduočių. Norint palyginti skaičius, reikia suvokti sąvokas „daugiau“, „mažiau“, kas daugumai šio amžiaus vaikų yra

sunku. Kadangi antrajame pusmetyje tokio tipo užduotys dar sudėtingėja, joms atlikti reikia darbinės atminties (išlaikyti tarpinius rezultatus atmintyje), skaičių ir skaičiavimo taisyklių žinojimo. Be to skaičių palyginimas reikalauja dėmesio įgūdžių. Gali būti, kad dėl pirmokams būdingų ypatumų, vaikas dažnai kreipia dėmesį tik į tai, kas jį tiesiogiai domina- įdomumas trukdo suvokti visumą, tad šis uždavinys daugumai vaikų nėra paprastas

Mažiausia koreliacija gauta tarp abiejų pusmečių *tekstinio uždavinio*. Tokį rezultatą galėjo sąlygoti užduoties ypatumų ir vaiko gebėjimų sąveika. Sprendžiant šias užduotis, vaikams patiems reikėjo perskaityti sąlygą. Todėl pirmajame pusmetyje, kai sąlyga buvo labai trumpa ir nesudėtinga, daugelis vaikų šią užduotį įvykdė, tuo tarpu kitame etape pateikta sąlyga buvo sudėtingesnė ir vien dėl skaitymo (dėmesio, atminties), bet ne skaičiavimo ypatumų, vaikai galėjo daryti daugiau klaidų.

Apibendrinus galime teigti, jog skaičiavimo gebėjimai išlieka gana pastovūs vaikui mokantis. Todėl ankstyvame amžiuje atsirandančios aritmetikos žinių ir įgūdžių spragos, gana sunkiai yra užpildomos vėlesniuose mokymosi etapuose.

3.6. Brandumo rodikliai, prognozuojantys akademinis pasiekimus pirmoje klasėje

Siekiant išsiaiškinti, kurie brandumo mokyklai rodikliai geriausiai prognozuoja akademinis pasiekimus pirmoje klasėje, atlikta daugialypės tiesinės regresijos analizė. Akademinis pasiekimų rodikliai naudoti kaip priklausomi kintamieji, o brandumo mokyklai rodikliai – kaip nepriklausomi kintamieji. Skaičiuoti atskirai pirmos klasės pirmojo ir antrojo pusmečių skaitymo klaidų, skaitymo laiko (s), rašymo klaidų, matematinių žinių įverčių ir brandumo rodiklių regresinės lygties koeficientai.

Pirmojo ir antrojo pusmečių skaitymo klaidų ir brandumo mokyklai rodiklių regresinės lygties koeficientai pateikiami 12 lentelėje

12 lentelė. Pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo klaidų ir brandumo mokyklai rodiklių regresijos koeficientai (β), patikimumo lygmuo (p) ir determinacijos koeficientas (R^2)

Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p	Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p
		$R^2=0,52$					$R^2=0,42$		
Skaitymo klaidos, pirmas pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	0,28	0,21	0,132	Skaitymo klaidos, antras pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	0,18	0,20	0,182
	SDQ M bendri sunkumai	0,46	0,28	0,059		SDQ M bendri sunkumai	0,30	0,28	0,085
	CPM balas	0,15	0,14	0,322		CPM balas	0,06	0,08	0,576
	Girdimojo suvokimo balas	-0,42	-0,32*	0,021		Girdimojo suvokimo balas	-0,22	-0,25	0,097
	Žmogaus					Žmogaus			
		0,92	0,36*	0,032		0,62	0,36*	0,046	

	piešinio balas					piešinio balas			
	Žodyno balas	-0,18	-0,11	0,468		Žodyno balas	-0,24	-0,22	0,180
	Probleminio elgesio balas	-0,27	-0,16	0,316		Probleminio elgesio balas	-0,47	-0,43	0,021

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Kaip matome iš 12 lentelės, pirmajame pusmetyje, numatant skaitymo klaidas, yra du reikšmingi kintamieji - mažesnis *Žmogaus piešinio* balas ir didesnis *Girdimojo suvokimo* balas. Taigi, skaitymo pasiekimus pirmajame pusmetyje prognozuoja vizualiniai–motoriniai ir girdimojo suvokimo gebėjimai. Rezultatai rodo, kad antrajame pusmetyje skaitymo klaidų numatymui reikšmingu kintamuoju yra *Žmogaus piešinio* rodikliai. Kiti brandumo rodikliai skaitymo rezultatų nenumato.

Pirmojo ir antrojo pusmečių skaitymo laiko(s) ir brandumo mokyklai rodiklių regresinės lygties koeficientai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. Pirmojo ir antrojo pusmečio skaitymo laiko (s) ir brandumo mokyklai rodiklių regresijos koeficientai (β), patikimumo lygmuo (p) ir determinacijos koeficientas (R^2)

Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p	Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p
		$R^2=0,60$					$R^2=0,44$		
Skaitymo laikas (s), pirmas pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	-2,72	-0,15	0,231	Skaitymo laikas (s), antras pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	0,54	0,06	0,674
	SDQ M bendri sunkumai	10,18	0,46	0,001		SDQ M bendri sunkumai	3,45	0,32	0,046
	CPM balas	2,26	0,15	0,222		CPM balas	0,98	0,14	0,351
	Girdimojo suvokimo balas	-6,65	-0,37	0,004		Girdimojo suvokimo balas	-2,47	-0,29	0,050
	Žmogaus piešinio balas	15,00	0,43	0,006		Žmogaus piešinio balas	8,11	0,48	0,009
	Žodyno balas	-1,22	-0,05	0,687		Žodyno balas	-0,07	-0,01	0,968
	Probleminio elgesio balas	-2,73	-0,12	0,410		Probleminio elgesio balas	-2,56	-0,24	0,182

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Rezultatai rodo, kad abiejuose pusmečiuose yra trys reikšmingi kintamieji numatant skaitymo laiką. Taigi mažesni *Žmogaus piešinio kopijavimo* rodikliai, didesnis *Girdimojo suvokimo balas* ir mažesni *Galių ir sunkumų klausimyno mokytojų varianto bendrų sunkumų* rodikliai leidžia prognozuoti mažesnę skaitymo laiką. Kiti brandumo rodikliai skaitymo laiko nenumato.

Norėdami įvertinti, kaip vaiko pasirengimas mokyklai prognozuoja tolesnius jo pasiekimus pirmoje klasėje, skaičiavome regresinės lygties koeficientus tarp brandumo rodiklių ir

rašymo pasiekimų įverčių pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmetyje. Jie pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė. Pirmojo ir antrojo pusmečio rašymo klaidų ir brandumo mokyklai rodiklių regresijos koeficientai (β), patikimumo lygmuo (p) ir determinacijos koeficientas (R^2)

Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p	Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p
		$R^2=0,52$					$R^2=0,50$		
Rašymo klaidos, pirmas pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	0,15	0,19	0,168	Rašymo klaidos, antras pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	0,15	0,07	0,605
	SDQ M bendri sunkumai	0,27	0,28	0,060		SDQ M bendri sunkumai	0,85	0,33	0,031
	CPM balas	-0,05	-0,07	0,592		CPM balas	0,21	0,12	0,386
	Girdimojo suvokimo balas	-0,10	-0,13	0,344		Girdimojo suvokimo balas	-0,44	-0,21	0,128
	Žmogaus piešinio balas	0,52	0,35	0,037		Žmogaus piešinio balas	2,00	0,49	0,005
	Žodyno balas	-0,20	-0,20	0,170		Žodyno balas	-0,17	-0,06	0,674
	Probleminio elgesio balas	-0,12	-0,13	0,433		Probleminio elgesio balas	-0,40	-0,15	0,357

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

Vienas reikšmingas kintamasis numatant rašymo klaidas yra abiejuose pusmečiuose – Žmogaus piešinio balas. Taigi geresni vizualiniai motoriniai gebėjimai leidžia prognozuoti mažesnę rašymo klaidų skaičių. Antrajame pusmetyje yra dar vienas reikšmingas kintamasis numatantis rašymo klaidas. Taigi mažesni *Galių ir sunkumų klausimyno mokytojų varianto bendrų sunkumų* rodikliai leidžia prognozuoti mažesnę rašymo klaidų skaičių. Kiti brandumo rodikliai rašymo rezultatų nenumato.

Matematinų užduočių teisingų atsakymų ir brandumo mokyklai rodiklių regresinės lygties koeficientai pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė. Pirmojo ir antrojo pusmečio matematinių užduočių teisingų atsakymų ir brandumo mokyklai rodiklių regresijos koeficientai (β), patikimumo lygmuo (p) ir determinacijos koeficientas (R^2)

Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p	Priklausomi kintamieji	Nepriklausomi kintamieji	B	Beta	p
		$R^2=0,29$					$R^2=0,27$		
Matematinės žinios, pirmas pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	-0,08	-0,09	0,584	Matematinės žinios, antras pusmetis	SDQ T bendri sunkumai	-0,19	-0,25	0,147
	SDQ M bendri sunkumai	0,13	0,11	0,514		SDQ M bendri sunkumai	0,03	0,03	0,869
	CPM balas	0,23	0,31	0,070		CPM balas	0,16	0,25	0,137
	Girdimojo suvokimo balas	0,16	0,18	0,267		Girdimojo suvokimo balas	0,22	0,28	0,095
		-0,28	-0,16	0,410			-0,22	-0,14	0,473

	Žmogaus piešinio balas					Žmogaus piešinio balas			
	Žodyno balas	0,18	0,15	0,385		Žodyno balas	-0,01	-0,01	0,934
	Probleminio elgesio balas	0,05	0,05	0,816		Probleminio elgesio balas	0,13	0,13	0,510

* - statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$)

15 lentelės tęsinys

Rezultatai rodo, kad tiek pirmame, tiek antrame pusmetyje nėra reikšmingų kintamųjų numatančių vaiko matematinės žinias pirmoje klasėje. Vadinasi nė vienas brandumo mokyklai rodiklis nesuteikia informacijos numatant matematinius pasiekimus.

Apibendrinant, reikia pastebėti, kad kiti brandos rodikliai yra reikšmingai susiję su mokymosi pasiekimais, tačiau jie regresinėje lygtyje neleidžia numatyti mokymosi pasiekimų.

IV. REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Atliktas brandumo mokyklai pasiekimų įvertinimas atskleidė nevienodą priešmokyklinio amžiaus vaikų brandumo lygį pagal brandumo mokyklai rodiklius. Tai atitinka kitų tyrėjų gautas išvadas (Glebuviene ir kt., 2004). Kaip matome iš brandumo mokyklai pasiekimų įvertinimo analizės, dauguma vaikų atitinka brandos mokyklai įverčius elgesio ir emocinių sunkumų bei problemų su bendraamžiais ir socialinės emocinės funkcijos bei intelektinės veiklos įgūdžių srityje. Taigi galime teigti apie pakankamą vaikų socialinę emocinę mokyklinę brandą. Tuo tarpu dalis vaikų neatitinka brandumo mokyklai įverčių girdimojo suvokimo, vizualinių – motorinių bei kalbinių gebėjimų srityje, vadinasi, dalies vaikų intelektualinė branda yra nepakankama mokymuisi mokykloje. Remiantis gautais rezultatais, manytume, kad daliai vaikų, vertinamų kaip nebrandžiu mokyklai, būtų tikslinga dar vienus metus lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę, nors įstatymai to ir nenumato.

Brandumo mokyklai rodiklių ir mokymosi pasiekimų sąsajų analizė išryškino mokyklinės brandos ir vėlesnių mokymosi pasiekimų ryšį bei juos siejančius gebėjimus. Reikia pabrėžti, kad rastas vidutinio stiprumo ryšys tarp žmogaus piešinio ir visų akademinų pasiekimų rodiklių pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmečiuose. Vadinasi, galima teigti, kad vaiko vizualinės-motorinės veiklos gebėjimai – dirbti pagal pavyzdį, tiksliai kopijuoti, sutelkti dėmesį, erdvės suvokimo ypatumai, sensomotorinė koordinacija ir smulkiųjų judesių tikslumas – iki mokyklos yra ypač svarbūs jam pradėjus lankyti mokyklą. Nustatyta, kad girdimojo suvokimo rodikliai pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmetyje atvirkščiai koreliuoja su skaitymo klaidų skaičiumi ir skaitymo laiku. Vadinasi, kuo geresni vaiko girdimojo suvokimo gebėjimai, tuo mažiau vaikas daro skaitymo klaidų (neteisingas ištarimas) ir tuo trumpesnis skaitymo laikas. Taigi, galime sakyti, kad vaiko turimi girdimojo suvokimo gebėjimai iki mokyklos yra labai svarbūs jam mokantis skaityti mokykloje. Nustatyta žodyno rodiklių reikšminga koreliacija su rašymo klaidomis – kuo geresni vaiko kalbiniai gebėjimai, tuo mažiau įvairių rašymo klaidų jis daro. Vadinasi, vaiko turimas gebėjimas kaupti informaciją, sąvokų bei gramatinės struktūros formavimosi ypatumai, kalbos sklandumas iki mokyklos yra pakankamai svarbūs jam mokantis rašyti mokykloje. Taip pat rasta, kad spalvotųjų sudėtingėjančių matricių rodikliai reikšmingai koreliuoja su matematinėmis žiniomis – kuo geresni vaiko neverbalinio mąstymo gebėjimai, tuo geriau jis sprendžia matematinės užduotis (lygina skaičius). Vadinasi, galime teigti, kad vaiko turimi kognityviniai gebėjimai iki mokyklos yra labai svarbūs jam mokantis matematikos mokykloje. Mūsų duomenys atitinka kitų autorių gautas išvadas, kad jau iki mokyklos lankymo yra svarbus vaiko ugdymas, jo aplinka, nes mokyklos lankymo pradžia yra reikšmingas laikotarpis, kurio metu susiformavusius įgūdžius vaikas

bando pritaikyti naujoje aplinkoje (Juodaitytė, 2003; Glebuviene ir kt., 2004; Burvytė, 2004, 2006; Blumas, 1964; pgl. Pikūną, Palujanskiene, 2001; Gomby ir kt., 1995; Pianta, La Paro, 2003).

Netikėta reikšminga koreliacija rasta tarp vaikų elgesio ir emocinių sunkumų, kuriuos pastebi auklėtojai (mokytojai), ir skaitymo, rašymo klaidų skaičiaus. Manytume, kad šiuos rezultatus galėjo sąlygoti keletas aspektų: iš vienos pusės, vaiko patiriami psichologiniai sunkumai gali trukdyti kaupti žinias, formuoti įgūdžius mokyklinėje aplinkoje. Iš kitos pusės, tokį rezultatą galėjo įtakoti pats užduoties atlikimas, kadangi skaitymo užduotis buvo atliekama individualiai, o tai nerimastingiems, elgesio ar emocinių sunkumų turintiems vaikams galėjo sukelti papildomą stresą, kuris pasireiškė didesniu skaitymo klaidų kiekiu ir lėtesniu skaitymu. Trečia, rezultatą galėjo įtakoti tyrėjo asmuo. Rašymo užduotys buvo atliekamos kartu su visais mokiniais, visgi, naujo žmogaus buvimas klasės aplinkoje elgesio ar emocinių sunkumų turintiems, nerimastingiems, vaikams galėjo sukelti papildomą stresą, kuris pasireiškė didesniu rašymo klaidų kiekiu. Kai kurie autoriai akcentuoja elgesio ir emocinius sunkumus, nerimastingumą kaip vieną iš rizikos faktorių, išskiriant vaikus, kurie turi prisitaikymo mokykloje sunkumų (Rupšienė, 2000; Newbergin, Oswens, 1996; pgl., Bukšnytė, 2006; Webster-Stratton, Reid, 2004; pgl., Konold, Pianta, 2005).

Reikšmingos tarpusavio koreliacijos rastos įvertinus, kiek siejasi vaiko mokymosi pasiekimai tarp pirmojo ir antrojo pirmos klasės pusmečių akademinių žinių įvertinimo. Tad galime teigti, jog skaitymo, rašymo ir matematiniai gebėjimai išlieka gana pastovūs vaikui mokantis. Todėl ankstyvame amžiuje atsirandančios skaitymo, rašymo ir matematinių įgūdžių spragos, gana sunkiai yra užpildomos vėlesnėse klasėse.

Daugialypės tiesinės regresijos analizė padėjo nustatyti, kurie brandumo mokyklai rodikliai geriausiai prognozuoja akademinius pasiekimus pirmoje klasėje. Akademinių (skaitymo, rašymo ir matematinių žinių) pasiekimų rodikliai naudoti kaip priklausomi kintamieji, o brandumo mokyklai rodikliai (SDQ tėvų ir mokytojų varianto bendrų sunkumų, spalvotųjų sudėtingėjančių matricų, girdimojo suvokimo, žodyno, žmogaus piešinio ir vaiko probleminio elgesio aprašo) – kaip nepriklausomi kintamieji. Regresinės analizės rezultatai parodė, kad žmogaus piešinio balas geriausiai prognozuoja pirmos klasės mokymosi pasiekimus (išskyrus matematikos). Reikia pažymėti, kad nors kiti brandos rodikliai yra reikšmingai susiję su mokymosi pasiekimais, jie neleidžia numatyti mokymosi pasiekimų.

Tyrimė rastos tendencijos, kad pasirengimui mokyklai įtakos turi tiek pažintinė – kognityvinė, tiek socialinė emocinė vaiko kompetencija, yra panašūs į kitų tyrėjų gautas išvadas (La Paro, Pianta, 2001, pgl. Konold, Pianta, 2005). Kita vertus, mūsų tyrimė rastas žmogaus piešinio ir visų akademinių pasiekimų rodiklių pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmečiuose sąsajas, paremia kitų tyrėjų požiūris apie priešmokyklinio amžiaus vaikų kognityvinės kompetencijos (skaitymo įgūdžių) lavinimo svarbą (Snow, Burns ir Grifan, 1998; Shonkoff ir Phillips, 2000; pgl.,

Duncan ir kt., 2007; La Paro, Pianta, 2001; pgl. Konold, Pianta, 2005). Piešinio užduoties iš brandumo mokyklai metodikos atlikimas iš vaiko reikalauja vizualinės – motorinės koordinacijos gebėjimų. Šie gebėjimai yra reikalingi atliekant visas mokyklines užduotis, ypač rašant. Tokio sudėtingo įgūdžio kaip rašymas galima išmokyti tik integruojant sensorinę (jutiminę) informaciją (Teulings, 1996; pgl., Birontienė, 2008), kas yra pasiekama subrendimo ir ikimokyklinio ugdymo dėka (Hunt J. McV. ir Kirk, 1974; pgl. Anastazi, Urbina, 2003). Taigi labai svarbu kuo anksčiau išaiškinti vaikus, kurių veiklos rezultatai tam tikrose pažinimo ir socialinio – emocinio vystymo srityse yra nepakankami ir juos koreguoti.

V. IŠVADOS

1. Tyrime dalyvavusių priešmokyklinio amžiaus vaikų pakankama socialinė emocinė branda mokyklai, bet dalies vaikų nepakankama intelektualinė branda girdimojo suvokimo, vizualinių- motorinių bei kalbinių gebėjimų srityje.
2. Mokyklinės brandos rodikliai yra susiję su vėlesniais akademiniais pasiekimais:
  - a) reikšmingai siejasi Žmogaus piešinio ir visų akademinų pasiekimų rodikliai pirmajame ir antrajame pirmos klasės pusmečiuose;
  - b) Raveno spalvotųjų progresuojančių matricų įverčiai stipriausiai koreliuoja su matematikos pasiekimais;
  - c) Girdimojo suvokimo įverčiai atvirkščiai koreliuoja su skaitymo klaidų skaičiumi ir skaitymo laiku;
  - d) Žodyno įverčiai atvirkščiai koreliuoja su rašymo klaidų skaičiumi;
  - e) Vaikų elgesio ir emocijų sunkumai, kuriuos pastebi mokytojai, geriausiai koreliuoja su rašymo, skaitymo klaidų skaičiumi.
3. Pirmos klasės vaikų akademinis pasiekimas (išskyrus matematikos), geriausiai prognozuoja vizualiniai – motoriniai gebėjimai.

LITERATŪRA

1. Abbott-Shim M., Lambert R., McCarty F. A Comparison of School Readiness Outcomes for Children Randomly Assigned to a Head Start Program and the Program's Wait List//Journal of Education for Students Placed at Risk, 2003, 8 (2), p. 191 – 214.
2. Anastazi A., Urbina S. Psichologičeskoje testirovanije, Sedmoje meždunarodnoje izdanije. Sankt Peterburg: Piter, 2003, p. 688.
3. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija: vadovėlis. Vilnius: Jošara, 1997, p. 297.
4. Balčytis B. Skaičių šalis. Kaunas: AB Šviesa, 2003.
5. Baleišienė R., Barkauskienė R. Mokyklos aplinkos suvokimo ir elgesio bei emocinių sunkumų sąsajos paauglystėje//III Pasaulio lietuvių psichologų konferencija: 2006 m. birželio 21 – 23, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 25 – 32.
6. Bendrosios ugdymo programos ir išsilavinimo standartai: priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003, p. 5 – 108.
7. Birontienė Z. Priešmokyklinio amžiaus vaikų smulkiosios motorikos ugdymas//metodinė priemonė, 2008, p. 3 – 20.
8. Bukšnytė L. Vyresniųjų klasių moksleivių elgesio problemų ir savigarbos bei nerimastingumo ryšys//III Pasaulio lietuvių psichologų konferencija: 2006 m. birželio 21- 23, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 47.
9. Bulotaitė L., Lepeškienė V. Mokytojų patiriami stresai ir sveikata//III Pasaulio lietuvių psichologų konferencija: 2006 m. birželio 21- 23, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 51.
10. Bulotaitė L., Pivorienė R.V., Sturlienė N. Drauge su vaiku...: psichologo patarimai mokytojams. Vilnius, 2001, p. 58.
11. Bulotsky – Shearer R. J., Fantuzzo J. W., McDermott P. A. An Investigation of Classroom Situational Dimensions of Emotional and Behavioral Adjustment and Cognitive and Social Outcomes for Head Start Children//Developmental Psychology, 2008, vol. 44. no. 1, p. 139 – 154.).
12. Burvytė S. Adaptacija ir jos raiška pradinėje mokykloje//Pedagogika: mokslo darbai, 2004, tomas 73, p. 83 – 87 [žiūrėta 2008 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/73/Burvyte.pdf>
13. Burvytė S. Išsiskiriantys pirmokų charakterio bruožai- adaptacinių sunkumų mokykloje priežastis//Socialinis ugdymas: mokslo darbai, 2006, nr. 1, p. 93 – 108.

14. Butkienė G. ir Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai, 1996, p. 298.
15. Černius Vytautas J. Tėvų ir mokytojų pagalbininkas. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 1997, p. 22 – 45.
16. Dockrell J. E. Assessing Language Skills in Preschool Children//Child Psychology & Psychiatry Review. 2001, vol. 6, no 2, p. 74 – 76.
17. Dovydaitienė M. Neiškakytų išsiskyrusių šeimų berniukų poreikiai//III Pasaulio lietuvių psichologų konferencija: 2006 m. birželio 21- 23, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 83 – 85.
18. Duncan G. J. et al. School Readiness and Later Achievement//Developmental Psychology, 2007, vol. 43. no. 6, 1428 – 1446.
19. Federavičienė E. Ikimokyklinio amžiaus vaikų rišliosios kalbos ugdymas. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos leidybinė redakcinė taryba, 1978, p. 5 – 15.
20. Gage N. L., Berliner D. C. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma Mater, 1994, p. 56 – 475.
21. Gailienė I., Kavaliauskaitė L. Tėvų ir mokytojų nuostatos į pradinių klasių mokinių vertinimą//Pedagogika: mokslo darbai, 2006, tomas 81, p.121 – 125 [žiūrėta 2008 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2006/81/gaikav.pdf>
22. Garšvienė A., Ivoškuvienė R. Logopedija: vadovėlis specialiosios pedagogikos fakultetų studentams. Kaunas: Šviesa, 1993, p. 320.
23. Gintilienė G. ir kt. Vaiko brandumo mokyklai įvertinimo metodika. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005, p. 50.
24. Glebuviene V., Grigaitė B., Mockevičienė O. Lietuvos vaikų brandumas mokyklai: tyrimas ir problemos. Vilnius: VPU, 2004, p. 60 [žiūrėta 2008 m. balandžio 23 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vpu.lt/bibl/elvpu/43568.pdf>
25. Gomby D. S. et al. Long-term outcomes of early childhood programs//The Future of Children, 1995, vol. 5, no 3, p. 6 [žiūrėta 2008 m. balandžio 23 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.futureofchildren.org/usr_doc/vol5no3.pdf
26. Grigaitė B., Leonaitė G. Rašytinės kalbos, mąstymo, brandumo mokyklai ikimokykliniame amžiuje sąsajos, 2006, p. 165 [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=daa2e4d0-4cb2-4538-8517-2b62eec548dc>
27. Gučas, A. Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas: Šviesa, 1990, p. 145.

Gudonis V. ir kt. Konstrukcinio intelekto, motorinio išsivystymo ir brandumo mokyklai sąsajos septintaisiais vaiko gyvenimo metais//Pedagogika, 2007, Nr. 88, p. 93 – 97 [žiūrėta 2008 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=74b14f1c-52ac-43c8-9589-496a3d196186>

28. Gudžinskienė V. Priešmokyklinio ir pradinio ugdymo sąsajos//Žvirblių takas, 2001, nr. 5 p. 2 – 5.
29. Hallahan D. P., Kauffman J. M. Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera, 2003, p. 136 – 138.
30. Ikimokyklinio ugdymo plėtra: ar keisime finansavimo modelį?//Švietimo problemos analizė: mokyklų tobulinimo programa, 2006, lapkritis Nr. 8 (11), p. 12 [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/per_analize/Finansavimo_modelis.pdf
31. Juodaitytė A. Vaikystės fenomenas: monografija. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2003, p. 260 – 300.
32. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialistams. Vilnius: II Petro Ofsetas, 2003, p. 21 – 29.
33. Kiseliova D, Kiseliovas A. Matematikos užduotys I kl. Šiauliai: Šiaurės Lietuva, 1996, p. 88.
34. Kiseliova D., Kiseliovas A. Matematikos pasaulyje. Vilnius, 2007.
35. Klevečkienė A., Gudienė D. Pirmieji žingsneliai: Diktantai pirmokams. Panevėžys: E. Vaičekausko knygyno I- kla, 2000, p. 24.
36. Komarova T., Žurova L. Ikimokyklinukas. Kaunas: Šviesa, 1982, p. 263 – 266.
37. Konold T. R., Pianta R. C. Empirically- Derived, Person- Oriented Patterns of School Readiness in Typical- Developing Children: Description and Prediction to First- Grade Achievement//Applied development Science, 2005, vol. 9, no. 4, p. 174 – 187.
38. Laužikas J., Unčiūrys J. (Red.). Vaikų vystimosi sutrikimai. Kaunas: Šviesa, 1978, p. 176.
39. Levickienė N. Pirmokui tekstai ir diktantai. Šiauliai: Titnagas, 1999, p. 30.
40. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos pradinio ugdymo bendroji programa//Projektas, 2007, p. 3 – 12.
41. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas Nr. [IX-1630](#), 2003-06-17, *Žin.*, 2003, Nr. 63-2853 (2003-06-28) [žiūrėta 2008 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=302313
42. Miškinis K. Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra, 2003, p.7; 20 – 25; 62 – 66.
43. Myers D. G. Psichologija. Kaunas: Polografija ir informatika, 2000, p. 93.
44. Monkevičienė O. ir kt. Vaikų brandumas mokyklai. Vilnius: leidybos centras, 1996, p. 5 – 17.
- Mockevičienė O. Mano vaikai: priešmokyklinis vaiko ugdymas. Kaunas: Šviesa, 2003, p. 2 – 25.

45. Moss P. A Review of Services For Young Children in the European Union 1990 – 1995. European Commission Network on Childcare and other Measures to reconcile Employment and Family Responsibilities, 1996, p. 3 [žiūrėta 2008 m. balandžio 23 d.]. Prieiga per internetą: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/7e/ea.pdf
46. Ormerod J. Ir kt. Mokymosi motyvacijos samprata ikimokykliniame amžiuje//III Pasaulio lietuvių psichologų konferencija: 2006 m. birželio 21 – 23, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 159 –161.
47. Pianta R. C., La Paro K. Improving Early School Success//Educational Leadership, 2003, vol. 60, no. 7, p. 24 – 28.
48. Pikūnas J., Palujanskienė A. Asmenybės vystymasis: Kelias į savęs atradimą. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2001, p. 9 – 26 (p. 242).
49. 2007 – 2008 mokslo metų bendrieji ugdymo planai, Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2007, p. 9 – 10.
50. Slobodčikovas V., Zacharova A. Pradinukas. Kaunas: Šviesa, 1983, p. 1 – 35.
51. Tabachnick B. G., Fidell L. S. Using multivariate statistics. 4th ed. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 2000.
52. Vaičiulienė A. Matematikos testai I klasei. Kaunas: AB Šviesa, 2000, p. 48.
53. Webster- Straton C., Reid M. J. Strengthening Social and Emotional Competence in Young Children- The Foundation for Early School Readiness and Success: Incredible Years Classroom Social Skills and Problem- Solving Curriculum//Infants and Young Children, 2004, vol. 17, no. 2, p. 96- 113.
54. Šalkauskis S. Racionali mokyklos organizavimo sistema. Kaunas, 1927, p. 17.
55. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 2001, p. 364.

Tekstai skaitymui

Gruodžio mėn.

Valys mato vorą ir musę. Voras eina šaka. Jis veja musę. Musė šalo. Voras šalo. Musė norėjo saulės. Saulė kėlėsi. Musė už šakos. Voro jau nėra. Sušalo.(27 žodžiai)

Tekstas skaitymui

Balandžio mėn.

Mano senelė Ada. Ji gyvena kaime, už šilo. Namelis mažas. Netoli ežeras. Už ežero eglynas. Ten gyvena lapė ir kiškis.

Aš esu vaikaitis Žilvinas. Eisiu į mišką. Ten rinksiu uogas ir grybus.(32 žodžiai)

Skaitymo užduočių įvertinimas

Gruodžio- Balandžio mėn.

II. Klaidų pobūdis:

1. Pameta vietą skaitydamas
2. Dvejojimas, svyravimas
3. Žodžio praleidimas
4. Neperskaitė žodžio
5. Žodžio įterpimas
6. Žodžių sukeitimas
7. Neteisingas ištarimas (perskaitymas)

Klaida laikomi neperskaityti žodžiai, neteisingai perskaityti žodžio, ir tie žodžiai, kurie keičia jų ir teksto reikšmę.

II. Bendras klaidų skaičius .....

III. Užduoties atlikimo laikas (min.) .....

Skaitymo užduočių įvertinimo protokolas

Gruodžio- Balandžio mėn.

Eil.nr.	Klaidos pobūdis	Klaidų skaičius
1.	Pameta vietą skaitydamas	
2.	Dvejojimas, svyravimas	
3.	Žodžio praleidimas	
4.	Neperskaitė žodžio	
5.	Žodžio įterpimas	
6.	Žodžių sukeitimas	
7.	Neteisingas ištarimas (perskaitymas)	
Užduoties atlikimo laikas		
Bendras klaidų skaičius		

Rašymo testo užduotys

Gruodžio mėnuo

Žodžių diktantas:

lesa, jūra, sėmė, kalė, šalo, žolė, yla

Balandžio mėn.

Diktantas:

Pūkė

Agnė valgo bandelę. Ant kėdės tupi Pūkė. Ji alkana. Agnė davė Pūkei bandelės. Ji nenori. Katytė nori mėsos.

Rašymo užduočių įvertinimas

Gruodžio- Balandžio mėn.

I. Raidžių formavimas:

- a) geras
- b) vidutinis
- c) blogas

II. Rašymo klaidų pobūdis:

1. Fonetinės kilmės klaidos:

- 1.1. Ilgųjų balsių sukeitimas
- 1.2. Trumpųjų balsių sukeitimas
- 1.3. Balsių praleidimas
- 1.4. Priebalsių praleidimas
- 1.5. Priebalsių prirašymas
- 1.6. Žodžių praleidimas
- 1.7. Skiemėnų praleidimas
- 1.8. Raidžių sukeitimo klaidos
- 1.9. Nereikalingų raidžių prirašymo klaidos
- 10.0. Kitos klaidos

2. Nefonetinės kilmės arba morfologinės klaidos:

- 2.1. Didžiosios raidės žodžio pradžioje rašymas
- 2.2. Didžiosios raidės žodžio viduryje rašymas
- 2.3. Kitos klaidos

1. Bendras klaidų skaičius

Rašymo klaidų protokolas

Gruodžio- Balandžio mėnuo

Eil.nr.	Klaidos pobūdis	Atlikimas/Klaidų skaičius
I.	Raidžių formavimas	1. Geras 2. Vidutinis 3. Blogas
II.	Rašymo klaidų pobūdis:	
1.	Fonetinės kilmės klaidos.	
1.1.	Ilgųjų balsių keitimo klaidos	
1.2.	Trumpųjų balsių keitimo klaidos	
1.3.	Balsių praleidimas	
1.4.	Priebalsių praleidimas	
1.5.	Priebalsių prirašymas	
1.6.	Žodžių praleidimas	
1.7.	Skiemenų praleidimas	
1.8.	Raidžių sukeitimo klaidos	
1.9.	Nereikalingų raidžių prirašymo klaidos	
10.0.	Kitos klaidos	
2.	Nefonetinės kilmės arba morfologinės klaidos:	
2.1.	Didžiosios raidės sakinio pradžioje rašymas	
2.2.	Didžiosios raidės sakinio viduryje rašymas	
2.3.	Kitos klaidos	
III.	Bendras klaidų skaičius	

Skaiciavimo uzduotys

Gruodžio mėn.

I. Variantas

1. Įrašyk praleistus skaičius.

, 2, , 4, , 6, , 8, , .

2. Lesė 9 zylės. 5 nuskrido. Kiek zylių lesa?

Atsakymas:

3. Suskaičiuok.

$$1 + 4 = \dots$$

$$2 + 4 + 1 = \dots$$

$$3 + 2 + 1 = \dots$$

$$3 + \dots + \dots = 9$$

$$8 - 7 + 6 = \dots$$

$$8 - 2 - 1 = \dots$$

$$9 - 3 + 2 - 2 = \dots$$

$$3 + 3 + \dots = 9$$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$$9 \dots 7$$

$$7 - 2 \dots 4$$

$$7 + 2 \dots 5 + 2$$

$$4 + 5 \dots 5 + 3$$

$$9 - 4 \dots 8 + 1$$

$$4 + 4 \dots 5 + 2$$

1. Įrašyk praleistus skaičius.

1, , 3, , 5, , 7, , 9, .

2. Lėkštėje buvo 8 obuoliai. Jonas suvalgė 3 obuolius. Kiek liko?

Atsakymas:

3. Suskaičiuok.

$$3 + 2 = \dots \qquad 5 - 3 + 6 = \dots$$

$$9 - 5 + 1 = \dots \qquad 2 - \dots + \dots = 7$$

$$7 + 1 - 5 = \dots \qquad 7 - 5 + 3 = \dots$$

$$5 + 1 - 2 + 4 = \dots \qquad 8 - 4 + \dots = 7$$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$$5 \dots 8$$

$$4 + 4 \dots 9$$

$$8 - 4 \dots 8 - 4$$

$$9 - 6 \dots 8 - 6$$

$$8 - 3 \dots 9 - 5$$

$$2 + 6 \dots 6 - 2$$

1. Įrašyk skaičius:

1		3				7		9			12
---	--	---	--	--	--	---	--	---	--	--	----

II. Pintinėje buvo 11 agurkų, o pomidorų – 6 daugiau. Kiek pomidorų buvo pintinėje?

Atsakymas:

3. Suskaičiuok.

$$7 + 3 + 9 = \dots$$

$$18 - 8 - \dots = 3$$

$$6 + 4 + 3 = \dots$$

$$16 - 5 - \dots = 10$$

$$15 + 3 = \dots$$

$$16 + 4 - \dots = 18$$

$$19 - 7 = \dots$$

$$14 + 3 - \dots = 10$$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$$16 \dots 13$$

$$15 + 3 \dots 20$$

$$17 \dots 18$$

$$19 - 3 \dots 14$$

5. Įrašyk skaičius.

$$12 + \dots < 15$$

$$16 - \dots > 10$$

1. Įrašyk skaičius:

1	2			5			8			11	
---	---	--	--	---	--	--	---	--	--	----	--

III. Vienoje lentynoje yra 12 knygų, o kitoje – 4 daugiau. Kiek knygų antroje lentynoje?

Atsakymas:

3. Suskaičiuok.

$$8 + 2 + 4 = \dots$$

$$19 - 9 - \dots = 6$$

$$9 + 1 + 7 = \dots$$

$$17 - 6 - \dots = 10$$

$$14 + 4 = \dots$$

$$15 + 5 - \dots = 17$$

$$18 - 6 = \dots$$

$$17 + 2 - \dots = 10$$

4. Įrašyk ženklą $<$, $>$.

$$19 \dots 18$$

$$12 + 2 \dots 15$$

$$14 \dots 16$$

$$20 - 7 \dots 11$$

5. Įrašyk skaičių.

$$19 - \dots > 16$$

$$15 + \dots < 20$$

Skaičiavimo užduočių įvertinimas

Gruodžio- Balandžio mėn.

- I. Žino skaičių seką. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 6 taškus.
- II. Sugeba savarankiškai išspręsti tekstinius uždavinius. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 2 taškus.
- III. Skaičiavimo veiksmus atlieka be klaidų. Už teisingą atlikimą gauna iš viso 8 taškus.
- IV. Geba palyginti skaičius. Už teisingą palyginimą gauna iš viso 6 taškus.
Balandžio mėn. užduotyse už teisingą palyginimą gauna iš viso 6 taškus už 4 ir 5 užduotis kartu.
- V. Kitos klaidos
- VI. Bendras klaidų skaičius

Skaičiavimo klaidų protokolas

Gruodžio- Balandžio mėnuo

Eil.nr.	Klaidos pobūdis	Teisingų sprendimų skaičius	Klaidų skaičius
1.	Žino skaičių seką		
2.	Sugeba savarankiškai išspręsti tekstinius uždavinius		
3.	Skaičiavimo veiksmus atlieka be klaidų		
4.	Geba palyginti skaičius		
5.	Kitos klaidos		
6.	Bendras klaidų skaičius		

Mieli tėveliai,

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto pedagoginės psichologijos magistrantūros studijų programos studentė vykdo tyrimą vaiko brandumo mokyklai sąsajoms su vaiko mokykliniais pasiekimais pirmoje klasėje nustatyti.

Kai kurie priešmokyklinio amžiaus vaikai į pirmą klasę ateina subrendę mokyklinei veiklai, kitiems nuo pat pradžių sekasi sunkiau. Šiuo tyrimu bandysime nustatyti, kaip pasirengimas (brandumas) mokyklai siejasi su vaiko mokykliniais pasiekimais pirmoje klasėje. Toks tyrimas leistų dar iki mokyklos lankymo nustatyti vaikus, kuriems reikalingas didesnis dėmesys priešmokyklinėje ir pirmoje klasėje nuo pat mokslo metų pradžios. Jūsų sutikimas leisti Jūsų vaikui dalyvauti tyrime padėtų išaiškinti tuos pažintinius, bendravimo gebėjimų ypatumus, kurie, galbūt, pirmoje klasėje vaikui palengvintų ar apsunkintų mokymąsi.

Tyrimas vyks trimis etapais. Pirmame tyrimo etape vertinsime vaiko brandumą mokyklai. Vaiko brandumas bus vertinamas Švietimo ir mokslo ministerijos aprobuota brandumo mokyklai įvertinimo metodika. Ja yra vertinami vaiko bendrieji pažintiniai gebėjimai, žodinis supratingumas, jo motorinė veikla ir pan. Visos pateikiamos užduotys yra panašios į žaidimus ir vaikai jas mielai atlieka. Visas tyrimas trunka apie 40 min. Tyrėja su vaiku bendraus individualiai, darželio patalpose. Su vaiku susitiksime vieną kartą. Baigus šį tyrimo etapą ir suskaičiavus duomenis, tėveliams pageidaujant bus galima pasakyti kiekvieno vaiko pasirengimo mokyklai ypatumus.

Antras etapas vyks 2007 m. gruodžio mėnesį, trečias – 2008 m. balandžio mėn. Šiuose etapuose bus vertinami vaiko skaičiavimo, rašymo ir skaitymo pasiekimai. Skaičiavimo ir rašymo pasiekimai bus vertinami klasėje, kurioje mokysis Jūsų vaikas. Tyrimas bus organizuotas taip, kad visi klasės vaikai rašys jų amžių ir gebėjimus atitinkantį diktantą, spręs matematikos uždavinius. Tyrėja iš visų klasės vaikų darbų atsirinks ir įvertins tik tuos, kurie dalyvavo pirmajame tyrimų etape. Šių užduočių atlikimas truks apie 20–35 min. Skaitymo pasiekimai bus vertinami individualiai, vertinimas truks apie 10 min.

Šiam tyrimui Naujojoje Akmenėje bus atrinkti apie 45 vaikai, kurių amžius 6–7 metai. Į šį vaikų sąrašą pateko ir Jūsų dukra/sūnus. Todėl labai prašome geranoriškai sutikti, kad Jūsų dukra/sūnus dalyvautų šiame tyrime. Jūsų vaiko tyrimo rezultatai niekur nebus skelbiami ir su jais nebus supažindinami auklėtojai ir būsiami mokytojai.

Tikimės, kad šio tyrimo rezultatai leis geriau organizuoti specialiąją pagalbą priešmokyklinėse grupėse besimokantiems vaikams ir jie į pirmąją klasę ateis geriau pasirengę.

Iš anksto dėkojame už nuoširdų bendradarbiavimą.

Svetlana Smilgienė,
VU Filosofijos fakulteto pedagoginės psichologijos magistrantūros studijų programos studentė
Telefonai susisiekti: 8- 610- 19860; 8- 425- 52399.

Darbai vadovauja soc. M. dr. Sigita Girdzijauskienė,
Vilniaus universiteto Bendrosios psichologijos katedros dėstytoja.
Kilus neaiškumų dėl tyrimo, maloniai prašome skambinti telefonu 8-5-2687255.

Savo sutikimą dalyvauti tyrime patvirtinkite savo parašu.

..... mama/ tėtis .....

(vaiko vardas) (pabraukite) (parašas)

.....
(šią dalį, nukirpę žirklėmis, pasilikite sau)

Išvykimo iš Akmenės į kitą gyvenamąją vietovę atveju, prašytume naują adresą pranešti telefonu:
8- 610- 19860, Svetlana Smilgienė.

Gerbiami tėveliai

Šia anketa norėtume sužinoti apie bendrą aplinką, kurioje gyvena jūsų vaikas. Geriausiai vaiko situaciją apibūdinantį atsakymą **apibraukite**. Jei iš pateiktų atsakymų variantų situacijai apibūdinti netinka nė vienas, įrašykite savąjį. Nuoširdžiai dėkojame už bendradarbiavimą.

.....
(Vaiko vardas, pavardė, gimimo data)

A1. Vaikas gyvena:

1. Su abiem tikrais (biologiniais) tėvais
2. Tikrai su tikra (biologine) motina
3. Tikrai su tikru (biologiniu) tėvu
4. Su mama ir patėviu
5. Su tėvu ir pamote
6. Globėjų šeimoje
7. Vaikų globos namuose
8. Su kitais suaugusiais (įrašykite).....

A2. Kiti vaikai gyvenantys kartu:

2. Tikrų (ir netikrų) brolių ir seserų skaičius.....

A3. Kelintas vaikas šeimoje?.....

A4. Kokia kalba kalbama vaiko namuose:

23. Lietuvių
24. Rusų
25. Kita (įrašykite).....

A5. Ar vaikas pažįsta raides?

1. Taip
2. Ne
3. Kita (įrašykite).....

A6. Jei A5 atsakėte "Taip", parašykite, kurias raides vaikas pažįsta:

- .....
4. Taip
  5. Ne
  6. Kita (įrašykite).....

A8. Ką vaikas mėgsta veikti?

.....

A9. Kokius papildomo ugdymo užsiėmimus (būrelius) vaikas lanko?

.....

A10. Motina (globėja) baigė:

1. Pradinę mokyklą
2. Pagrindinę mokyklą
3. Vidurinę mokyklą
4. Profesinę technikos mokyklą
5. Aukštesniąją (technikumą) mokyklą
6. Aukštąją mokyklą

A11. Tėvas (globėjas) baigė:

1. Pradinę mokyklą
2. Pagrindinę mokyklą
3. Vidurinę mokyklą
4. Profesinę technikos mokyklą
5. Aukštesniąją (technikumą) mokyklą
6. Aukštąją mokyklą

Ačiū už pagalbą.

Svetlana Smilgienė,

VU Filosofijos fakulteto pedagoginės psichologijos magistrantūros studijų programos studentė, tel.: 8-610-19860